Cultuurhistorische analyse met ontwikkelperspectief

Projectgebied IJsselhallen (Veemarkt) Zwolle

Onderzoek i.o.v. Gemeente Zwolle

november 2020

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON

Cultuurhistorische analyse met ontwikkelperspectief
Projectgebied IJsselhallen (Veemarkt),Zwolle

Onderzoeksgebied
Veemarkt
Zwolle

Status
geen

Opdrachtgever
Gemeente Zwolle
Contactpersoon: dhr. H. Kranenborg

Onderzoek en rapportage
drs. C.J.B.P. Frank
drs. J. de Jong

Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen, november 2020, copyright MAB Nijmegen 2020

MONUMENTEN ADVIES BUREAU
bureau voor architectuur- en bouwhistorisch onderzoek, cultuurhistorische gebiedsanalyses, restauratie, onderhoud en bouwtechnisch onderzoek, publieksvoorlichting en publicaties over cultuurhistorie

drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans, bnb

mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
drs. J. de Jong
ing. G. Korenberg, bnb
mw. drs. M. Lemmens
D. Schaars Ma.
Mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
info@monumentenadviesbureau.nl
www.monumentenadviesbureau.nl

'JSSEL
AL

INHOUD

1 INLEIDING 6

2 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING 9

2.1 Inleiding 9

2.2 Vroege ontwikkeling van de stad 9
2.2.1 Dekzandruggen en late natte gronden 9
2.2.2 Zwolle aan het Zwarte Water 10
2.2.3 Zwolle wordt stad 11
2.2.4 Vesting Zwolle 11

2.3 Historisch-ruimtelijke ontwikkeling projectgebied 11
2.3.1 Voorstad Kamperpoort 11
2.3.2 Prestedelijk grondgebruik 12
2.3.3 Eerste uitbreidingen aan de westzijde van de stad 17
2.3.4 Verplaatsing veemarkt 21
2.3.4 Abattoir 26
2.3.5 Latere wijzigingen op het veemarktterrein 29
2.3.6 Bebouwing rondom de voormalige veemarkt 30
2.3.7 Vooroorlogse uitbreidingen in het het Kamperpoortgebied 32
2.3.8 Ruimtelijke ontwikkelingen in de tweede helft van de 20ste eeuw 35

3 ANALYSE VAN HET GEBIED 42

3.1 Inleiding 42

3.2 Stedenbouwkundige karakteristiek 42

3.3 Bebouwingskarakteristiek 44

3.4 Groen 45

3.5 Openbare ruimte 49

4 CATALOGUS BOUWKUNST 51

4.1 Inleiding, waardering 51

4.2 Catalogus 52

5 SYNTHESE: VERHAALLIJNEN 68

5.1 Prestedelijk, tot circa 1850 68

5.2 Wonen en werken langs de willemskade 69

5.3 Representatief wonen 70

5.4 De nieuwe veemarkt 71

5.5 Grootschalige (infra)structuren 72

6 CULTUURHISTORISCHE WAARDEN 74

6.1 Cultuurhistorische waarden: algemeen 74

6.2 Waardevolle ensembles 75

7 ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF 83

7.1. Inleiding 83

7.2 Verhaallijnen uit het verleden 83

7.3 Instandhouding en inpassing 84

7.4 Versterking 84

7.5 verbeelding 86

8 BRONNEN EN LITERATUUR 88

8.1 Bronnen 88

8.2 Internet 88

8.3 Literatuur 88

9 BIJLAGEN 89

9.1 Objectenlijst 89

GROTE FOTO'S

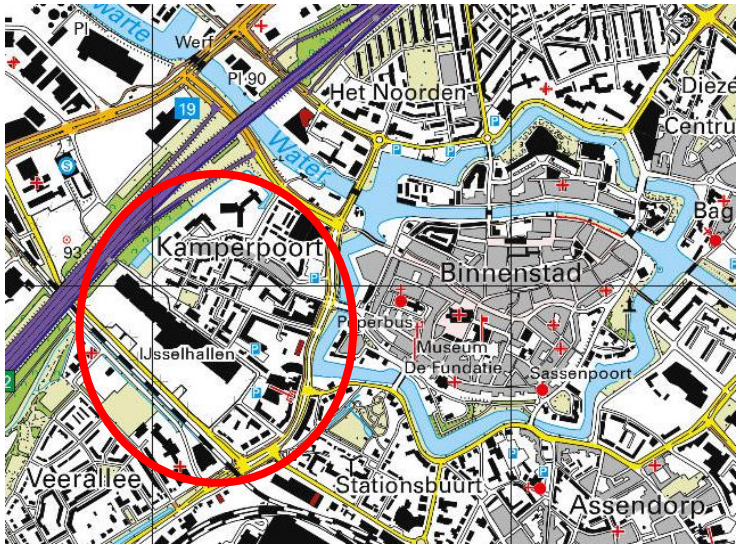
- Blad 3: Foto van de IJsselhal
- Blad 8: Oostelijke gevelwand met hoofdingang van de Nieuwe Veemarkt in 1934 (Beeldbank Overijssel, inventarisnummer 1679 1943 PBKR3900)
- Blad 41: Emmastraat met Industrieschool, datering 1910 (Historisch Centrum Overijssel)
- Blad 50: Zijgevel van bebouwing langs de Veemarkt
- Blad 67: Ansicht van de Beestenmarkt (bron: Beeldbank Overijssel, inventarisnummer 1679 4964 PBKR 2649).
- Blad 73: Hoofdkantoor Wehkamp
- Blad 82: Willemskade
- Blad 87: Herenhuizen langs Willemskade

1 INLEIDING

1.1 Kamperpoort en Veemarkt

Ten westen van de Zwolse binnenstad ligt de wijk Kamperpoort, een stadsgebied met een rijke geschiedenis, ontwikkeld vanuit de kleine voorstad, die in de middeleeuwen was ontstaan langs de uitvalsweg naar Kampen en Frankhuis. In de negentiende en twintigste eeuw vestigde zich veel bedrijvigheid in het gebied. Een belangrijke impuls voor het gebied was de vestiging van het veemarktcomplex in 1931, opvolger van de “beestenmarkt” die sinds jaar en dag op de Willemskade werd gehouden. In het interbellum verrezen enkele woningbouwcomplexen voor arbeiders, die een sterk contrast vormden met de grote herenhuizen die vanaf het einde van de negentiende eeuw langs de singels en aan de Emmastraat waren gebouwd. Na het verdwijnen van de veemarktactiviteiten transformeerde het bijbehorende gebouwencomplex tot de drukbezochte evenementenaccommodatie de IJsselhallen.

Van die lange en rijke historie zijn in dit stadsgebied allerlei relicten en structuren behouden gebleven. Vaak nog goed herkenbaar, zoals het lange lint van de Hoogstraat, de oude, dicht bebouwde hoofdweg door de wijk, de monumentale herenhuisbebouwing langs de oostflank van het gebied en de gebouwen en structuren die in relatie tot de nieuwe Veemarkt werden gerealiseerd. Het zuidelijke en noordwestelijke deel van de Kamerpoort staat thans als “projectgebied IJsselhallen” aan de vooravond van een ingrijpende transformatie.

De wijk Kamperpoort (bron: topografische kaart).

Contour projectgebied IJsselhallen, op ondergrond googlemaps.

1.2 Achtergrond en doel van de analyse

Ten behoeve van de planvorming is voor het projectgebied een cultuurhistorisch ontwikkelperspectief samengesteld. Uitgangspunt is om het ontwerpproces te voeden met informatie over de historische gelaagdheid van het gebied en inzicht te geven in de bijzondere ontwikkelingsgeschiedenis. Door middel van een cultuurhistorische analyse wordt een beeld geschetst van deze ontwikkeling en de sporen die verschillende tijdslagen in het gebied hebben achtergelaten. De analyse vertelt het wordingsverhaal en benoemt voor de belangrijkste fasen in die de ontwikkeling de nog aanwezige kenmerken en kwaliteiten.

Naast inspirerende input voor het ontwerpplan geeft de analyse ook informatie over welke cultuurhistorische waardevolle aspecten vanuit erfgoedperspectief behoud en inpassing verdienen.

1.3 Opzet analyse

De volgende onderdelen komen in de analyse aan de orde:

- Beschrijving van de historisch-ruimtelijke ontwikkelingen van de Kamperpoort, in het bijzonder het zuidelijke deel met de voormalige Veemarkt;
- Een analyse van de historisch-ruimtelijke kenmerken van het projectgebied;
- Een catalogus met de belangrijkste (historische) bebouwing, met korte karakteristieken en waarderingen;
- Beschrijving en overzicht van de aanwezige cultuurhistorische waarden (structuren, objecten) per thema;
- Duiding van de cultuurhistorische waarden, in woord en beeld;

Hoofdstuk 7 bevat vanuit cultuurhistorisch perspectief een serie aanbevelingen en suggesties ten aanzien van het ontwerpplan voor het projectgebied IJsselhallen. Welk erfgoed is de moeite waard om in te passen in het plan, waar liggen eventueel spanningsvelden en welke verhaallijnen in de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied zijn wellicht interessante input voor visie en ontwerp. Welke kansen zijn er op versterking van de cultuurhistorische kwaliteit?

1.4 Veldwerk en bronnenonderzoek

Het veldwerkonderzoek vond plaats op 24 september 2020 en had het karakter van een cultuurhistorische veldverkenning vanaf de openbare weg. Daarnaast vond er aanvullend literatuur- en bronnenonderzoek plaats. Dit gebeurde aan de hand van relevante literatuur en via internet beschikbare (beeld)collecties en inventarisaties, maar ook door het inzien van bouwtekeningen en ander archiefmateriaal in het Historisch Centrum Overijssel.

Nieuwe Veemarkt. ZWOLLE.

2 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

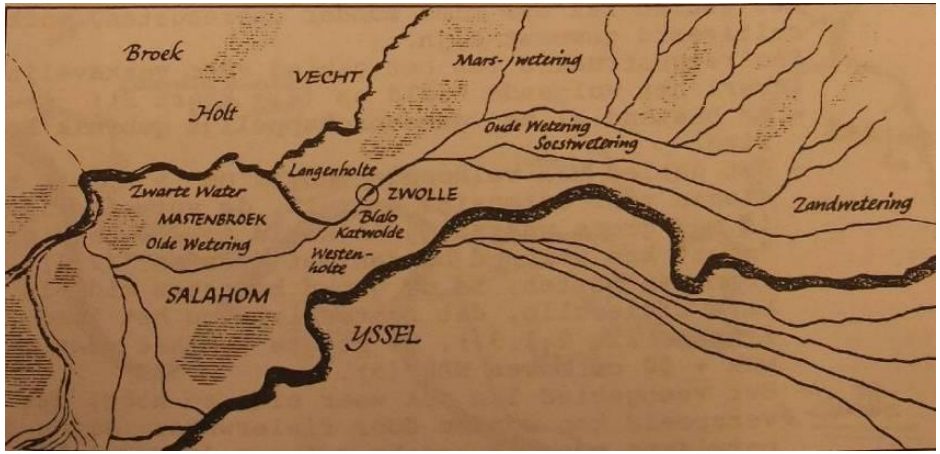
2.1 INLEIDING

2.2 VROEGE ONTWIKKELING VAN DE STAD

2.2.1 Dekzandruggen en late natte gronden

Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een complex gebied van dekzandruggen en lage natte gronden in het stroomgebied van de IJssel en het Zwarte Water, waarbij vooral de hogere dekzandruggen al vroeg door de mens in gebruik werden genomen. Ten zuiden van het Zwarte Water en de Aa bevindt zich een oude dekzandrug, die in noordwest-zuidoostrichting loopt en waarop de binnenstad van Zwolle, het gebied rond de Hoogstraat en ook delen van de wijk Assendorp zijn gelegen. Ten noorden hiervan bevindt zich een tweede dekzandrug, waarop uiteindelijk Dieze en de Diezerenk tot ontwikkeling kwamen.
De ondergrond van het projectgebied bestaat uit grove zanden en grind (keileem), die deel uitmaken van het Oost-Veluwse stuwwalcomplex. De diepte waarop het keileem voorkomt ligt tussen de vijf en de tien meter beneden NAP. Deze ondergrond is overdekt door zanden, die vooral onder invloed van de heersende wind en het aanwezige water zijn afgezet: de dekzandruggen.

Al in de jonge steentijd werd de "Zwolse" zandrug bewoond. De huidige nederzetting is waarschijnlijk rond 800 gevormd. Vanaf deze tijd eeuw werd het gebied stukje bij beetje ontgonnen om het te kunnen gebruiken voor akkerbouw. De lager gelegen gronden, zoals het Weezenland, werden in gebruik genomen als weidegebied en hooiland, maar hiertoe moest wel de afwatering worden verbeterd door het graven van sloten. Ook op de zuidelijker gelegen zandruggen ontstonden agrarische nederzettingen, zoals Ittersum, Schelle en Oldeneel. Vermoedelijk gebeurde dit al voor 500 na C. Op de noordelijker gelegen dekzandrug ontwikkelde zich vermoedelijk al in 10de eeuw of eerder bewoning. Hier ontstond een groot enkgebied. Deze "Diezerenk" was het kerngebied van de zelfstandige boermarke Dieze. Ook de andere agrarische gemeenschappen in het gebied waren in markeverband georganiseerd. Rondom de enken, die intensief voor bewoning en landbouw werden gebruikt, lagen uitgestrekte onontgonnen gebieden.

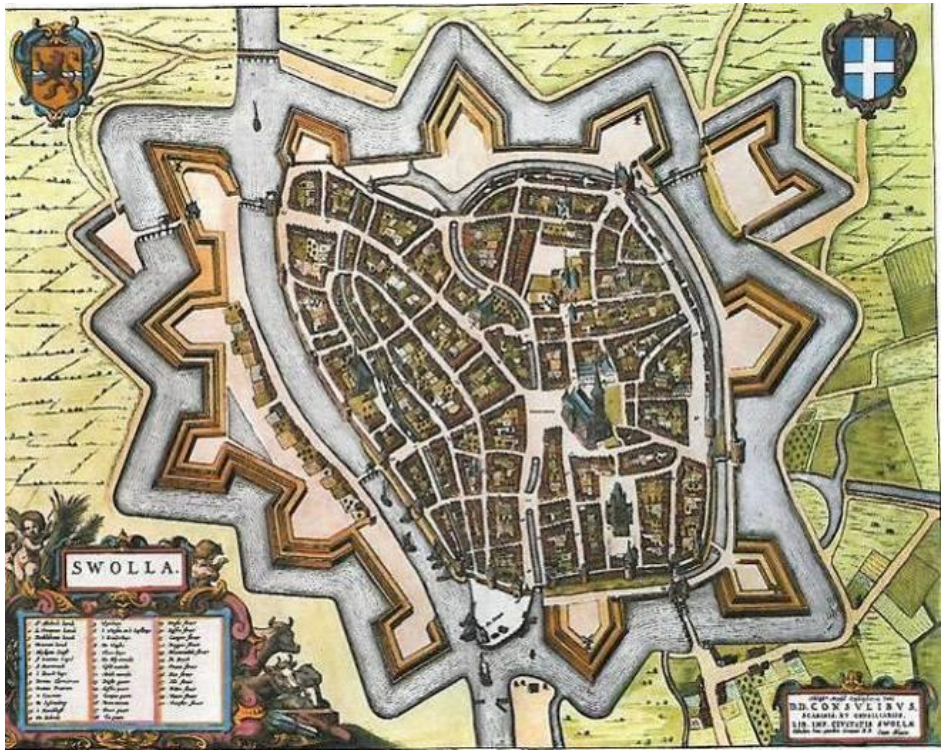

De IJsselvechtdelta rond 800 na Chr. (Illustratie uit Muffels, 1992: Cultuurhistorisch-landschappelijk onderzoek Stadshagen).

2.2.2 Zwolle aan het Zwarte Water

In het prille begin van de nederzetting, waaruit later de belangrijke handelsstad Zwolle zou ontstaan, was aan het Zwarte Water nog geen veelbetekende rol toebedeeld. De belangrijkste handelsroutes in Overijssel in de Vroege Middeleeuwen liepen over land, dat immers weinig goed bevaarbare waterwegen bezat. Zo liepen er drukke routes vanaf de kuststreek over Utrecht, de Veluwe en via Deventer naar Duitsland, en van Utrecht via Amersfoort, Hattem en Zwolle naar noord- en oost Nederland. In de elfde eeuw ontwikkelde zich in Zwolle, dat gunstig lag aan één van die routes en de Zwolse Aa, enige handel van betekenis. Het Zwarte Water, waarin de Zwolse Aa zijn vervolg had, werd gaandeweg belangrijker in de zich uitbreidende handel, vooral in landbouwproducten. Het was echter geen ideale vaarweg. Door de geringe watertoevoer van de bescheiden zijriviertjes was de bevaarbaarheid in droogteperioden niet optimaal. Pas na de twaalfde eeuw ontwikkelde het Zwarte Water zich tot een bredere en diepere stroom. Verschillende factoren waren daar de oorzaak van, zoals grootscheepse ontginningscampagnes in de lage komkleigronden. De nieuw gevormde rijke weidegronden werden via weteringen en sloten afgewaterd naar de grotere waterlopen, die daardoor meer water gingen voeren. Het ontstaan van de Zuiderzee zorgde voor meer instroom in het Zwarte Water, waardoor bij het krachtig terugvloeien van het water de bodem werd uitgediept. Ook menselijke baggerwerkzaamheden deden veel goed.

De economische opkomst van Zwolle kan niet los worden gezien van de agrarische vooruitgang op het platteland en de verbeterde vaar- en landwegen. De kleine nederzetting langs de Aa groeide uit tot een stedelijke gemeenschap met bovenlokale functies, waarin handel en nijverheid een grote rol speelden. De actieve overzeese koop- en vrachtvaart, zoals bedreven door de stad Kampen was aanvankelijk voor de Zwollenaren nog onbereikbaar, voor diepgaande schepen was het Zwarte Water immers nauwelijks te bevaren en de IJssel lag op flinke afstand. Veel belangrijker was Zwolles functie als spil in de bloeiende economie van de IJsselstreek door haar aloude oriëntatie op het oosten. De rivier de Vecht en verschillende landwegen, die via Dieze liepen, verbonden de stad met de handelscentra in Westfalen, zoals Osnabrück, Munster, Paderborn en Soest. Zwolle ontwikkelde zich tot een natuurlijke overslag- en doorvoerplaats, waar kooplieden uit alle windrichtingen elkaar troffen op de jaarmarkten.

De vesting Zwolle rond het midden van de 17de eeuw, naar J. Blaeu Het zuiden ligt rechts (uit: Noordegraaf, 1985).

2.2.3 Zwolle wordt stad

De marke Suolle kreeg in 1230 stadsrecht van de bisschop van Utrecht. Een deel van de bestaande nederzetting, Middelwijk genaamd, werd het centrum van de stad. Hier werd in de loop der eeuwen de huidige binnenstad gecreëerd, die vooral in de 14de-15de eeuw een grote bloei doormaakte. Een ander gedeelte van de oude agrarische nederzetting, Assendorp genaamd, bleef echter buiten de stadswallen. Deze nederzetting behield zijn agrarische karakter, onder andere profiterend van de stedelijke vraag naar landbouwproducten voor voedsel en industrie. Aan de westzijde ontwikkelde zich eveneens een open "voorstadsgebied", "De Hoogstraat' of de Kamperpoort, met als centrale as de Hoogstraat, die zich voortzette in de Gasthuisdijk en de verbinding over land met Kampen vormde. Aan de noordzijde ontwikkelde zich langs de wegen naar Berkum, Meppel, de Diezerenk (én de verder weg gelegen handelsgebieden) een derde voorstadsgebied, de "Nieuwstad", die al in de middeleeuwen vrij intensief bebouwd was.

2.2.4 Vesting Zwolle

De bloeiende Hanzestad Zwolle werd in de middeleeuwen voorzien van een stenen ommuring met stadspoorten, muurtorens en een buitengracht. Vanaf de late 16de eeuw, toen er verwoed werd gestreden tegen de Spaanse overheersing, is de vesting Zwolle, belangrijke schakel in de reeks vestingsteden langs de IJssel, gemoderniseerd. Het zwaartepunt lag in de periode 1615-1629, toen buiten de middeleeuwse ommuring een omwalling is gerealiseerd met elf bastions en een stervormige vestinggracht. De uitbouw van de vesting ging deels ten koste van de bebouwing in de "voorsteden".

2.3 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING PROJECTGEBIED

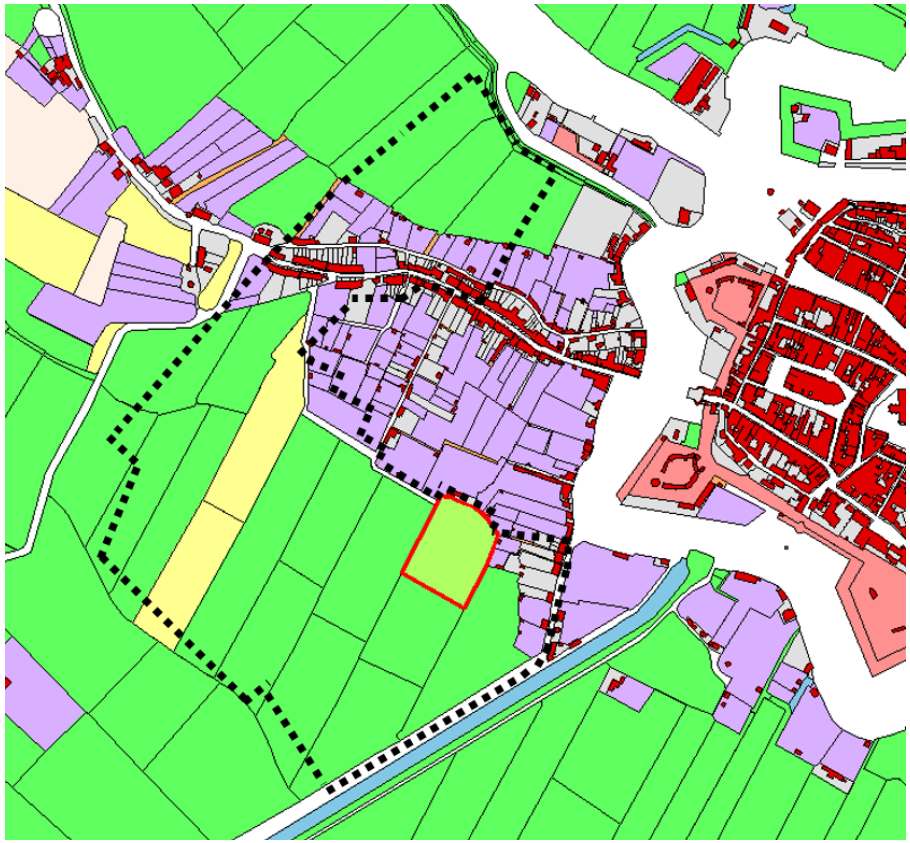
2.3.1 Voorstad Kamperpoort

Het Kamperpoortgebied, gelegen direct ten westen van de oude binnenstad van Zwolle, speelt reeds eeuwenlang een rol van betekenis in de historie van de stad. Als open "voorstadsgebied" was de verwevenheid met het omringende platteland van oudsher groot, hetgeen zich uitte in de sterk agrarisch gerichte functie van het gebied.
De Hoogstraat, de aloude landweg naar het welvarende Kampen, vormde tevens de verbindende schakel naar in de nabijheid gelegen buurtschappen (Frankhuis), Kastelen (Voorst) en het buitengasthuis. Tevens grensde het gebied aan het eertijds druk bevaren Zwarte Water en het hierlangs gelegen jaagpad. Door de gunstige ligging was het gebied al in de middeleeuwen een populaire vestigingsplaats voor kleine neringdoenden, boeren, tuinders en arbeiders. Al gauw vonden ook kleine en grote industrieën hier een plek, een langdurige ontwikkeling die uiteindelijk in de 20ste eeuw zou resulteren in de aanleg van een uitgestrekt industrieterrein (de Voorst A). Grote bekendheid wordt ontleend aan de aanwezigheid van de Zwolse Veemarkt, eerst aan de Beestenmarkt, later op een nieuw ingericht terrein met grote hallen bij de Rieteweg. In de 19de eeuw en vooral de eerste helft van de 20ste eeuw werd de Kamperpoort verder volgebouwd met woonwijken voor zowel de welgestelden als de arbeidersbevolking.

2.3.2 Prestedelijk grondgebruik

Navolgende fragment van het kadastraal minuutplan 1811-1832 laat zien dat de gronden binnen het onderzoeksgebied aan het begin van de 19de eeuw grotendeels in gebruik waren als weiland en hooiland. Deze percelen lagen in de polder Blalo, die het lagergelegen gebied ten zuidwesten van de Veerallee en Kamperpoort omvatte. Op de hogere dekzandrug lagen tuinen aan weerszijden van de Hoogstraat. In het gebied lagen verschillende landwegen ter ontsluiting van de percelen tuinbouwgrond, waarlangs verspreide bebouwing voorkwam. Aan de noordzijde van Hoogstraat lag een parallelweg ('Mussenhage'), die aan de westzijde vorksgewijs aansloot op de doorgaande weg en aan de oostzijde eindige bij de stadsbuitengracht. Aan de zuidzijde van de Hoogstraat lagen twee straten. Groenhuijzen (2009)[1] geeft aan dat beide straten op de plattegrond van Jacob van Deventer uit ca. 1560 nog niet stonden aangegeven. Volgens Groenhuijzen dateert een eerste vermelding uit 1771 ('eerste Baene en tweede Baene'). Aan het einde van de 18de eeuw worden de straten aangeduid als Grote en Kleine Baan. Op het kadastraal minuutplan is te zien dat met name langs de straat aan de oostzijde (Grote Baan) diverse erven lagen met een huis en een tuin.[2] Ook is op het kadastraal minuutplan een landweg weergegeven die lag op de overgang van de tuingronden naar de weilanden.

Aan de zuidoostzijde van het onderzoeksgebied is op het kadastraal minuutplan 1811-1832 de Willemsvaart weergegeven, die in 1819 was geopend. Langs deze lang gewenste verbinding met de IJssel ontwikkelde zich vanaf het einde van de negentiende eeuw de wijk Veerallee. Aan de noordzijde van het plangebied lag van oudsher het Zwarte Water. De begrenzing aan de noordzijde van het onderzoeksgebied valt samen met de kade die aan het begin van de 19de eeuw aan de zuidzijde van deze rivier.

Fragment kaart met grondgebruik op basis van het kadastraal minuutplan 1811-1832 (bron: hisgis.fa.knaw.nl).

[1] Groenhuijzen, M. (2009): Archeologisch onderzoek Meeuwenlaan (Gemeente Zwolle - Monumentenzorg en Archeologie), Zwolle.

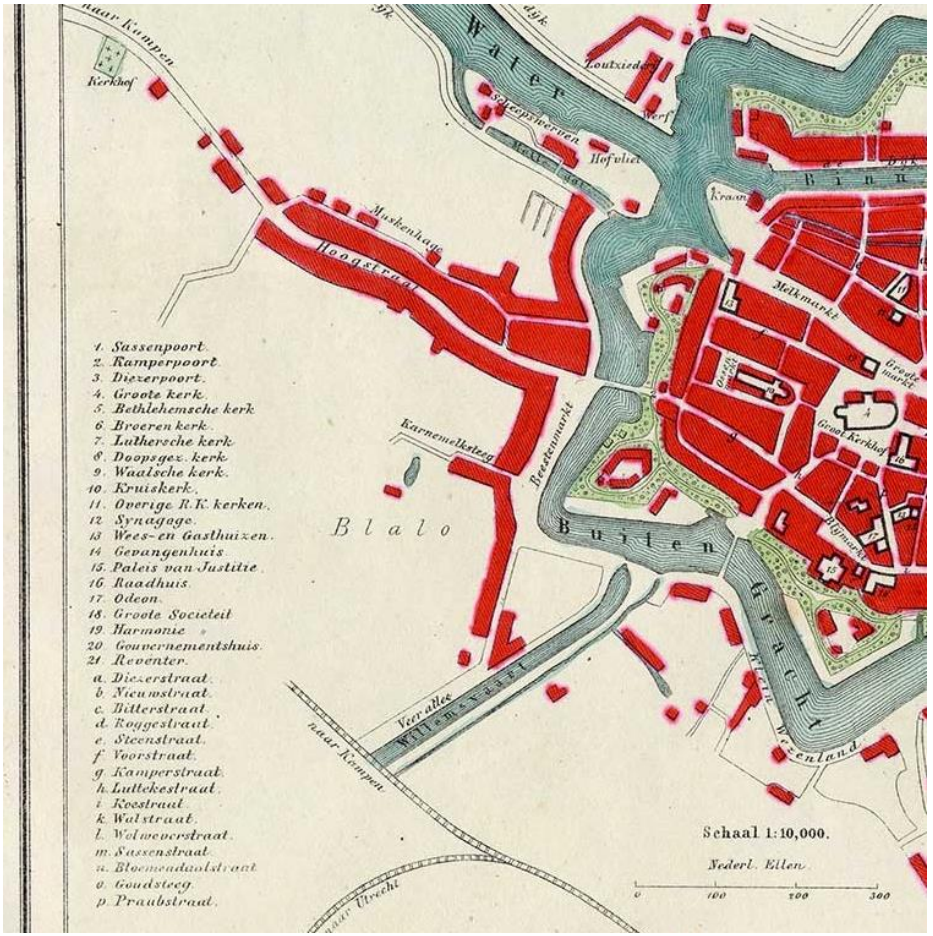
[2] Door sanering en ruimtelijke transformaties vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw is deze oude straat verdwenen. Het tracé van de weg is nog gedeeltelijk aanwezig: het noordelijk deel van de Eerste Baan en het zuidelijk deel van de Grote Baan.

Op onderstaand fragment van de Topografisch Militaire Kaart 1850-1864 is zichtbaar dat omstreeks het midden van de 19de eeuw aan de oostzijde van het plangebied een blekerij (“De Hoop”) gevestigd was. Uit deze kaart blijkt dat Veerallee aan de noordwestzijde werd begeleid door laanbeplanting. Ten noordwesten van het plangebied zijn de korenmolen “Scheve Molen”[3], het Buitengasthuis en de begraafplaats langs de Hoogstraat aangeduid. Tevens wordt de scheepswerf aangeduid die aan de noordoostzijde lag, langs de oevers van het Zwarte Water.

Fragment Topografisch Militaire Kaart 1850-1864 (bron: www.topotijdreis.nl).

[3] De Scheve Molen werd voor het eerst vermeld in 1651 en werd in 1934 gesloopt (bron: www.molendatabase.org).

Fragment van de kaart van Zwolle uit de Gemeente Atlas van Nederland van J. Kuyper uit 1865 (bron: www.maps-prints.com).

Vanaf 1852 werden de Zwolse veemarkten gehouden buiten de wallen. De varkensmarkt werd vanaf het midden van de 19de eeuw gehouden op de Pannekoekendijk.[4] Op een kaart van Zwolle uit de Gemeente-Atlas 1865 van J. Kuyper wordt ter plekke van de huidige Harm Smeengekade de "Beestenmarkt" aangeduid, direct ten zuidwesten van de Kamperpoortbrug. Op de kaart zijn ook de bebouwingslinten weergegeven die omstreeks het midden van 19de eeuw voorkwamen langs de Hoogstraat, Willemskade, Harm Smeengekade en Pannekoekendijk. Voorts waren vanaf de jaren zestig van de 19de eeuw verschillende spoorwegverbindingen aangelegd. De spoorlijn tussen Zwolle en Kampen ('Kamperlijntje') was in 1865 in gebruik genomen door de Nederlandsche Centraal-Spoorweg-Maatschappij en onderdeel uit de Centraalspoorweg Utrecht-Amersfoort-Zwolle-Kampen. Ter hoogte van de Veerallee bevond zich een spoorwegovergang.

Uit de kaart van J. Kuyper uit 1865 blijkt dat ten zuiden van de huidige Lijnbaan een doodlopende straat met bebouwing liep die bekend stond als de 'Karnemelksteeg'. De weg die parallel aan de noordzijde van de Hoogstraat liep wordt op deze kaart aangeduid als 'Muskenhage'.[5] Het tracé van de huidige Nachtegaalstraat en Meeuwenlaan volgt gedeeltelijk deze oude weg. De Grote en Kleine Baan worden op de kaart van de Gemeente-Atlas van J. Kuyper niet weergegeven. Desalniettemin blijkt uit de topografische kaart uit 1890 dat beide straten aan het einde van de 19de eeuw nog aanwezig waren, waarbij met name langs de Grote Baan sprake was van een relatief dicht bebouwingspatroon.

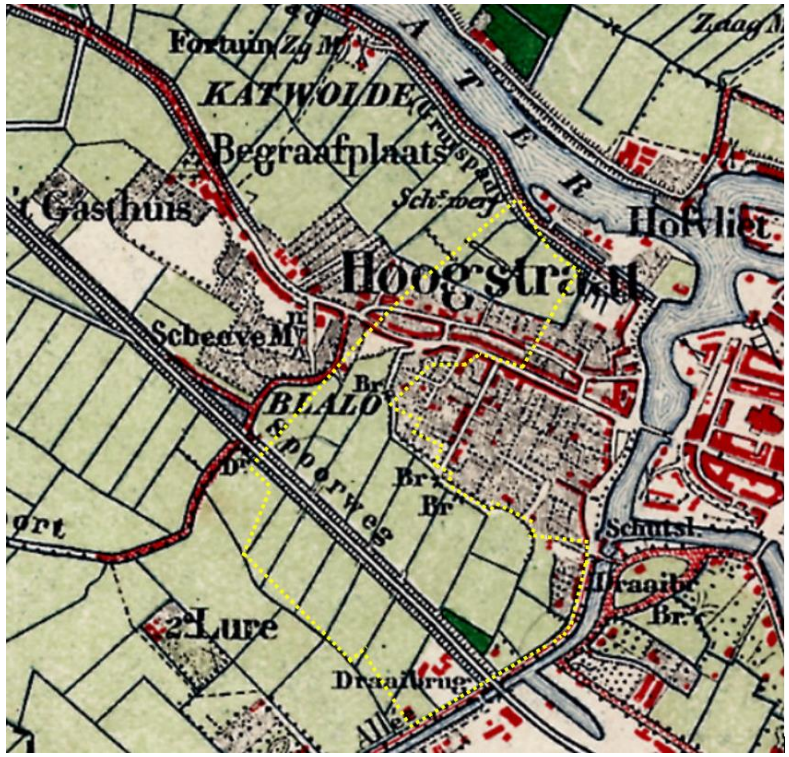
Spoorwegovergang Veerallee, datering foto 1935 (bron: www.zwolleinbeeld.nl). Op de achtergrond het dak van het voormalig Christelijk Lyceum aan de Prinses Julianastraat 64-66.

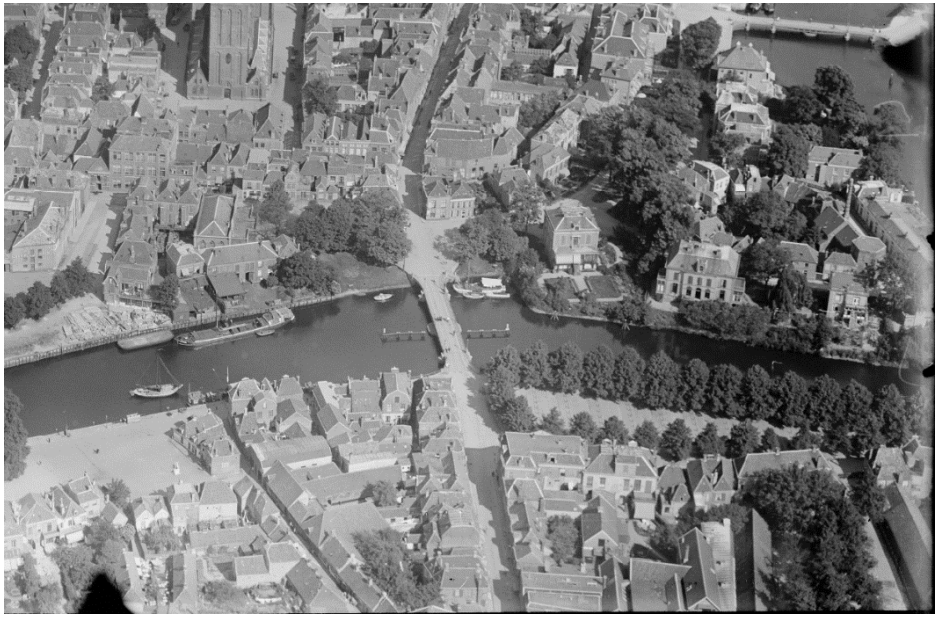
Mussenhage, datering foto 1930 (bron: www.zwolleinbeeld.nl).

[4] Clevis, H. (2017). *Markten*¸ in: *Zwolle Monumenten Magazine 2017 – Boeren, Burgers en Buitenlui.*

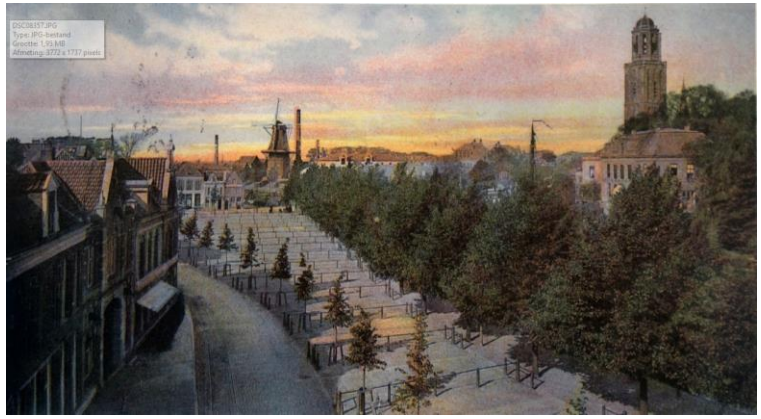
[5] De Mussenhage werd omstreeks 1400 aangelegd, toen de Hoogstraat door de groei van de voorstad vol raakte (bron: www.zwolleinbeeld.nl).

Chromotopografische kaart 1890 (bron: www.topotijdreis.nl).

Fragment van een luchtfoto uit 1920-1940 van de omgeving van de Kamperpoortbrug (bron: Beeldbank Defensie, identificatienummer 2011-0702). Op de voorgrond is de Hoogstraat, met links daarvan de straat 'Muskenhage'. Rechts van de Hoogstraat ligt de Beestenmarkt, een door bomen omzoomd plein dat permanent ingericht was ten behoeve van de stalling van vee.

Ingekleurde ansicht van de Beestenmarkt in 1905.

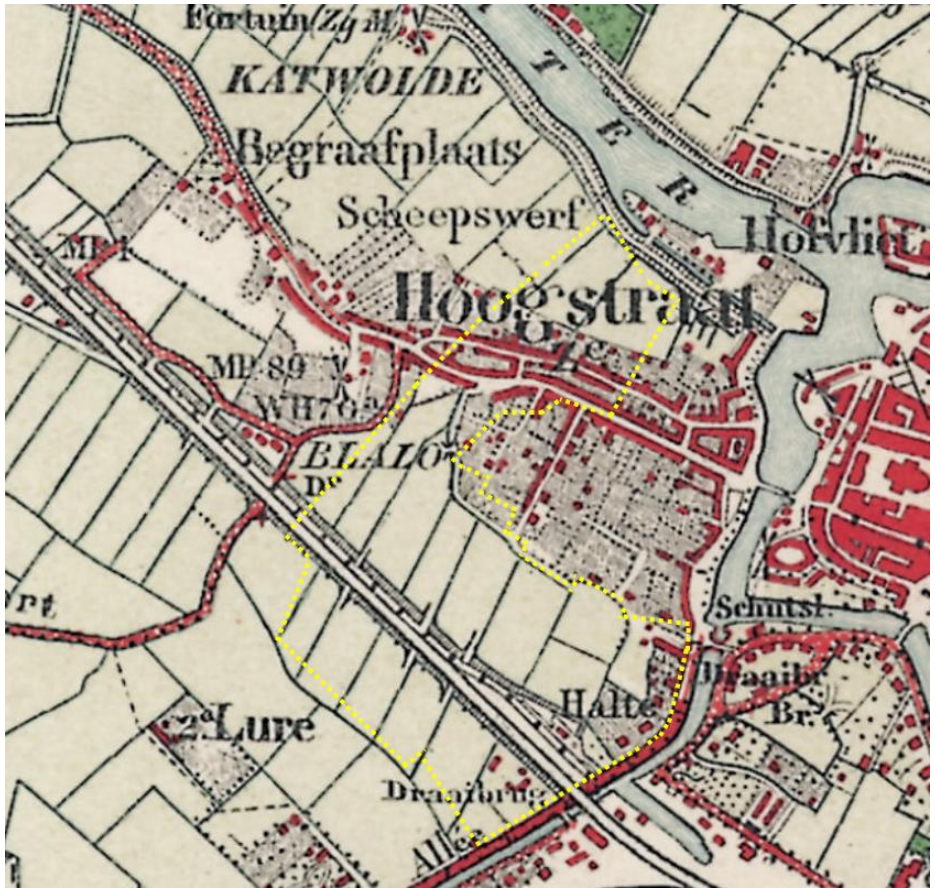

Historische foto van de Beestenmarkt.

In het laatste kwart van de 19de eeuw vonden binnen het onderzoeksgebied en de directe omgeving geen grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen plaats. De belangrijkste ingreep betrof de bouw van een spoorweghalte ten westen van de Veerallee in 1900. Bij deze halte werd een kleinschalig rangeerterrein aangelegd. Rond deze periode kwam ook de eerste voorname woonbebouwing langs de Veerallee tot stand. Tevens ontwikkelde zich vanaf het einde van de 19de eeuw ten zuiden van de spoorlijn het complex van de "Eerste Zwolsche Autogarage" B.J. Schurink. Dit complex heeft midden jaren 70 plaatsgemaakt voor het huidige tankstation.

Station Veerallee, datering foto 1934 (bron: www.zwolleinbeeld.nl)

Chromotopografische kaart 1908 (bron: www.topotijdreis.nl).

2.3.3 Eerste uitbreidingen aan de westzijde van de stad

In de periode rond 1905-1915 werden langs de lommerrijke Veerallee - inclusief de huidige Willemskade die later ontstond na demping van een gedeelte van het Willemskanaal - blokken geschakelde herenhuizen met ruime voortuinen gerealiseerd. De voorname woningen aan weerszijden van de Emmastraat kwamen eveneens aan het begin van de 20ste eeuw tot stand. Omstreeks 1907 werd in deze straat ook een nieuwe Industrieschool gebouwd. Dit pand is inmiddels gesloopt. Wel zijn delen van het oude hekwerk voor de school in de jaren 90 teruggeplaatst bij de nieuwbouw van een kantoorgebouw op deze locatie. Ook de naastgelegen villa uit 1907 (Emmastraat 4) is tegenwoordig nog aanwezig.

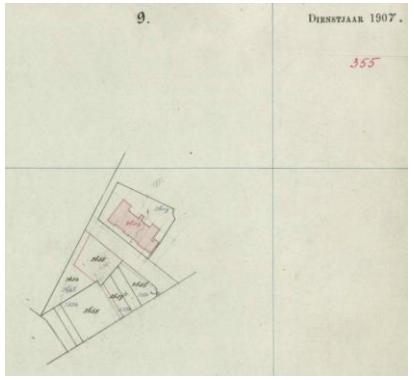
Veerallee omstreeks 1920 (bron: wwwveeralleeflat.nl).

De Industrieschool aan de Emmastraat uit circa 1907 (bron: www.indebuurt.nl).

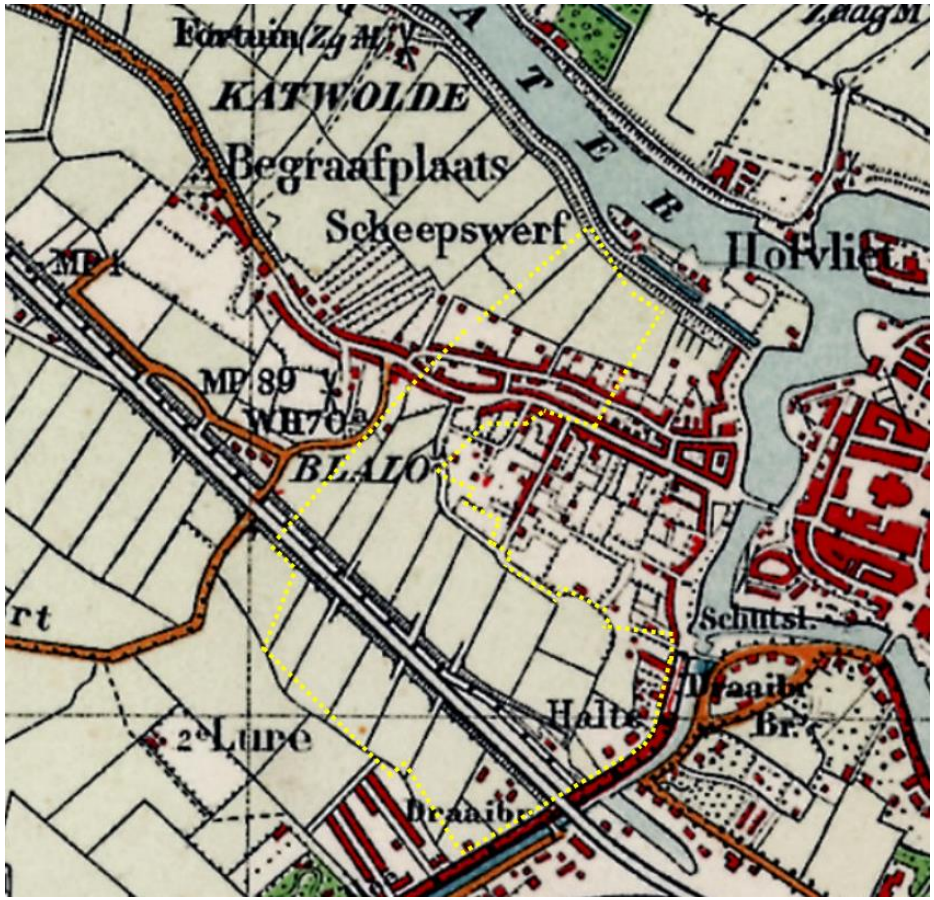
De Emmastraat, gezien richting het later aangelegde Veemarktterrein; destijds lagen er nog weiden en akkers. Situatie rond 1910 (HCO PBKR0886).

Kadastrale hulpkaart met de bebouwing van de Industrieschool uit 1907, Zwolle, sectie E, archiefnummer 355 (bron: www.mijnkadaster.nl).

Uit een vergelijking van de topografische kaarten uit 1908 en 1927 blijkt dat binnen het onderzoeksgebied in de eerste decennia van de 20ste eeuw geen noemenswaardige verstedelijking plaatsvond. Met uitzondering van de voorgenoemde realisatie van woonhuizen langs de Veerallee en Emmastraat geldt dat het grootste deel van het gebied tot circa 1930 in gebruik bleef als landbouwgrond. Wel werd vanaf het einde van de 19de eeuw ten zuiden van het onderzoeksgebied de wijk Veerallee gerealiseerd. In de periode dat de Emmastraat werd aangelegd en bebouwd, kwamen ten zuiden van de spoorlijn Zwolle-Kampen de Koningin Wilhelminastraat, Prins Hendrikstraat en Prinses Julianastraat tot stand. Gedurende het Interbellum en na de Tweede Wereldoorlog werd de wijk Veerallee verder afgerond. De wijk wordt gekenmerkt door een planmatige opzet, een diversiteit aan openbare ruimte en brede straatprofielen.

Vanaf het einde van de jaren twintig vond binnen het onderzoeksgebied verdere verstedelijking plaats. De luchtfoto's op de navolgende pagina's zijn vermoedelijk omstreeks 1930 genomen. Deze foto's laten zien dat het terrein van de latere veemarkt destijds bouwrijp werd gemaakt. Ook ter plaatse van de Elbertsschool aan de Veemarkt 35-40 (bouwjaar 1930) is nog geen bebouwing aanwezig en zijn grondwerkzaamheden in volle gang. Verschillende structuren en elementen uit eerdere fasen van de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied zijn op deze luchtfoto's te onderscheiden, waaronder de voorstad Kamperpoort, het Willemskanaal, de lommerrijke Veerallee, de herenhuizen langs de Veerallee en Emmastraat, de Industrieschool, het Kamperlijntje met halte en rangeerterrein en de draaibrug over de Willemsvaart.

Chromotopografische kaart 1927 (bron: www.topotijdreis.nl).

Fragment van een luchtfoto van Zwolle voor de aanleg van het veemarktterrein, datering 1920-1940 (bron: Beeldbank Defensie, identificatienummer 2011-0693).

Fragment van een luchtfoto van Zwolle voor de aanleg van het veemarktterrein, datering 1920-1940 (bron: Beeldbank Defensie, identificatienummer 2011-3738).

2.3.4 Verplaatsing veemarkt

Vanaf het midden van de 19de eeuw werd de veemarkt van Zwolle gehouden op de Beestenmarkt, die zich bevond op de plek van de huidige Harm Smeengekade. De varkensmarkt vond destijds plaats op de Pannekoekendijk en de paardenmarkt op de Brink in Dieze. Aan het einde van de jaren 20 van de 20ste eeuw werd door het gemeentebestuur besloten om de veemarkt te verplaatsen naar een onbebouwd terrein ten noorden van de spoorlijn Zwolle-Kampen. Deze locatie had als voordeel dat er volop ruimte was en minder last voor omwonenden. Daarnaast was de ligging nabij het spoor een belangrijk voordeel.[6]

Veemarkt op de Harm Smeengekade (toen Beestenmarkt), ca. 1925. Op de achtergrond is de wal van de stadsgracht te zien en links in de verte de Kamperpoortbrug (bron: Beeldbank Overijssel, inventarisnummer 1679 4964 PBKR 2649).

Met de bouw van de nieuwe veemarkt werd in 1930 begonnen. Het complex werd gebouwd naar een ontwerp van de architecten Krook en Wiebenga. Het complex had een rechthoekige plattegrond en een orthogonale opzet. Het grootste gedeelte van het complex bestond uit een open terrein, dat met klinkerstenen was verhard. Dit terrein was ingedeeld in drie vakken. Tussen de vakken lagen twee noord-zuid georiënteerde ontsluitingswegen. Eén oost-west georiënteerde ontsluitingsweg liep in de lengterichting over het terrein en splitste de vakken in tweeën. Ook lagen langs de randen van het open terrein brede ontsluitingswegen. Elk vak telde acht rijen, waar het vee opgesteld kon worden. Aan de achterzijde van de rijen lag een pad. Aan de overige zijden werden de rijen afgeperkt door een laag hekwerk, dat bestond uit pijlers met ijzeren stangen. Aan de voorzijde van de rijen lag een middenstrook, waarop rijen bomen waren aangeplant die voor schaduw dienden te zorgen.

[6] /www.canonvannederland.nl/nl/overijssel/salland/zwolle/veemarkt

VERPLAATSING DER VEEMARKT TE ZWOLLE.

Laatste dag op de „Beestenmarkt".

(Van onzen correspondent.)

ZWOLLE, 24 April. — Het was vandaag, Vrijdag, een belangrijke dag voor het Zwolsche marktwezen. Voor het laatst nl. werd de wekelijksche veemarkt gehouden op de oude „Beestenmarkt", vanwaar zij verhuist naar het nieuwe veemarktterrein achter de Emmastraat. De belangrijke aanvoer van runderen, kalveren, schapen, varkens en biggen op de Vrijdagsche markt, vormt sinds onheugelijken tijd een der voornaamste bronnen voor de welvaart van Zwolle. Terwijl straatnamen als „Ossenmarkt" en „Koestraat" er op wijzen, dat in vroeger tijd de veemarkt op andere punten in de stad werd gehouden, dateert de oude Beestenmarkt, welke vandaag wordt verlaten, in haar laatste gedaante feitelijk uit 1880.

Later, in 1903, heeft de gemeente ten behoeve van een nieuwe vergrooting der veemarkt, van de erven Vierdag voor ruim *f* 36.000 aangekocht een logement met grond, welke twee jaar later tot marktterrein (stierenmarkt) werd ingericht; het logement is tot heden in stand gebleven.

De Telegraaf, 24 april 1931 (bron: www.delpher.nl). Krantenartikel over de verplaatsing van de veemarkt.

Te Zwolle is Donderdag de nieuwe veemarkt officieel door den burgemeester, I. A. van Royen officieel geopend. De burgemeester knipt het lint door en opent hiermede de nieuwe markt.

Nieuwe Apeldoornsche courant, 2 mei 1931 (bron: www.delpher.nl).

DE NIEUWE VEEMARKT TE ZWOLLE — is gisteren officieel geopend. Een ponny met veulen op de nieuwe markt.

Haagsche courant, 1 mei 1931 (bron: www.delpher.nl).

De nieuwe veemarkt te Zwolle is Donderdag officieel geopend. Een overzicht van deze nieuwe aanwinst voor Zwolle.

Nieuwe Tilburgsche Courant, 2 mei 1931 (bron: www.delpher.nl).

De nieuwe veemarkt te Zwolle nadert haar voltooiing.

Leeuwarder Courant, 17 april 1931 (bron: www.delpher.nl).

De Veemarkt te Zwolle wordt wekelijks druk bezocht, waarvan bovenstaande afbeelding wel een bewijs is. Niet minder dan 2500 stuks rundvee kunnen op deze markt een plaats vinden.

De Standaard, 19 april 1934 (bron:www.delpher.nl).

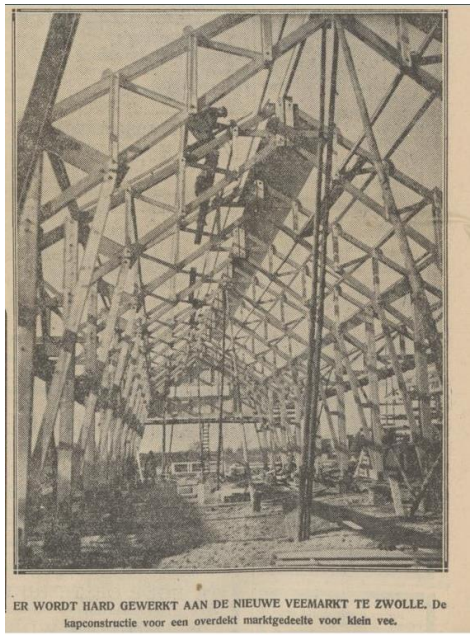

DE JONGSTE AANWINST VOOR ZWOLLE. — De nieuwe veemarkt te Zwolle is officieel geopend met een groote veetentoonstelling. Een overzicht der marktterreinen.

Nieuwe Hoornsche Courant, 2 mei 1931 (bron:www.delpher.nl)

Langs de randen van het terrein stond een manshoog hekwerk, bestaande uit ijzeren stangen die horizontaal tussen pijlers geplaatst waren. In deze terreinafbakening bevonden zich meerdere doorgangen, die in het verlengde van de noord-zuid georiënteerde ontsluitingswegen lagen. Aan de oostzijde van het open terrein stond een poortgebouw met aan de oostzijde daarvan een langgerekt bouwdeel van één laag met schilddak. Het poortgebouw zelf bestond uit twee ranke bouwvolumes met een schuin zadeldak, waartussen een platte overkapping was aangebracht. Beide bouwdelen van het poortgebouw waren aan de buitenzijde van het terrein voorzien van een halfronde aanbouw met kegelvormig dakje. Deze aanbouwen deden vermoedelijk dienst als loket. Aan de zuidzijde van het terrein stond nabij de markthal nog een klein entreegebouw, dat vermoedelijk een vergelijkbare architectonische vormgeving als het poortgebouw had.

Midden op het open terrein stond bij de kruising van twee ontsluitingswegen een eenlaags gebouwtje met tentdak. In de gevels van dit gebouwtje bevonden zich dubbele deuren. Aan de westzijde van het terrein stond een overdekte markthal. Dit gebouw bestond uit aan elkaar gekoppelde overkappingen op een houten draagconstructie zonder buitenmuren. In de dakvlakken van de markthal bevonden zich lichtstraten.

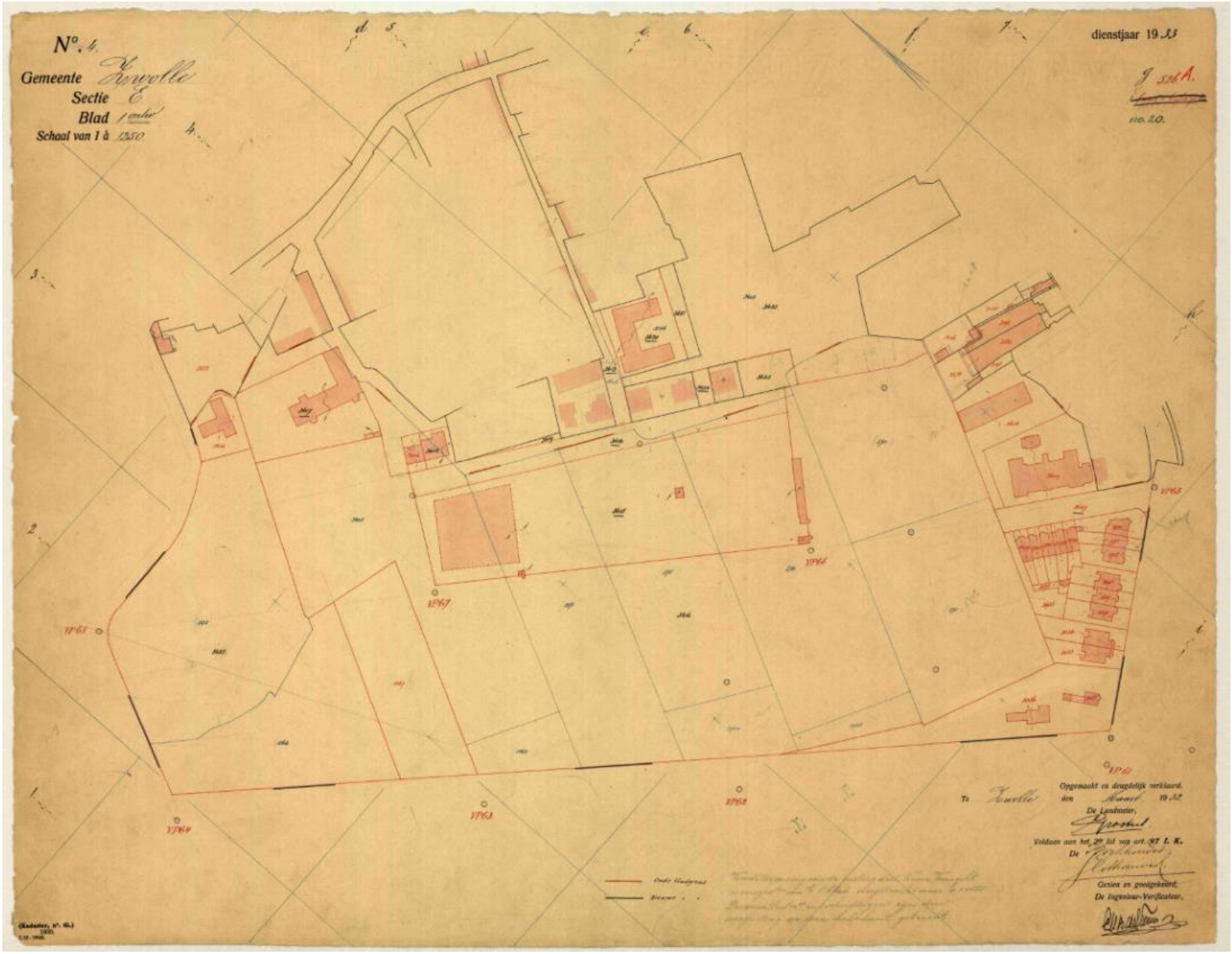

ER WORDT HARD GEWERKT AAN DE NIEUWE VEEMARKT TE ZWOLLE. De kapconstructie voor een overdekt marktgedeelte voor klein vee.

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 12 maart 1931 (bron: www.delpher.nl).

Overkapping op het veemarktterrein.

Kadastrale hulpkaart 1933, Zwolle, sectie E, archiefnummer 526A (bron: www.mijnkadaster.nl)

2.3.4 Abattoir

In 1930 werd door de gemeenteraad van Zwolle het besluit genomen om in aansluiting bij de plannen voor de nieuwe veemarkt een gemeentelijk slachthuis te bouwen. Het abattoir werd in 1933 gerealiseerd op de destijds onbebouwde landbouwgronden tussen het Kamperlijntje en de veemarkt. Met de stedenbouwkundige opzet en architectonisch vormgeving van het complex werd aangesloten op de eerder gerealiseerde veemarkt. Aan de noordzijde van het ommuurde complex werden de poorten gepositioneerd tegenover de toegangen tot de veemarkt. De hoge toren van het abattoir werd geplaatst nabij de markthal. Dit ruimtelijk accent bevond zich in een zichtlijn, die vanaf één van de ontsluitingswegen van het open terrein van de veemarkt liep. De buitencontour van het abattoir kreeg een strenge monumentale vormgeving. De architectuur van de bebouwing langs de randen van het complex kenmerkte zich door verspringingen in nok- en goothoogte, samengestelde kappen, architectonische accenten als topgevels, steekkappen en schoorstenen, een gesloten gevelbeeld en een strakke ordening van vensterpartijen. De bedrijfshallen van het abattoir stonden geclusterd stonden op het middenterrein. Deze bebouwing had een sobere en functionele vormgeving. Een deel van deze bedrijfshallen was voorzien van sheddaken ten behoeve van de toetreding van daglicht. Ten westen van de toren stond een tweelaags gebouw met platdak en dichte gevels, dat vermoedelijk het koelhuis van het abattoir vormde. Aan de westzijde van het abattoir lag een groot open terrein dat werd gebruikt als parkeerterrein van de veemarkt en het slachthuis. Aan de zuidwestzijde van dit plein stonden twee bedrijfswoning van het abattoir.

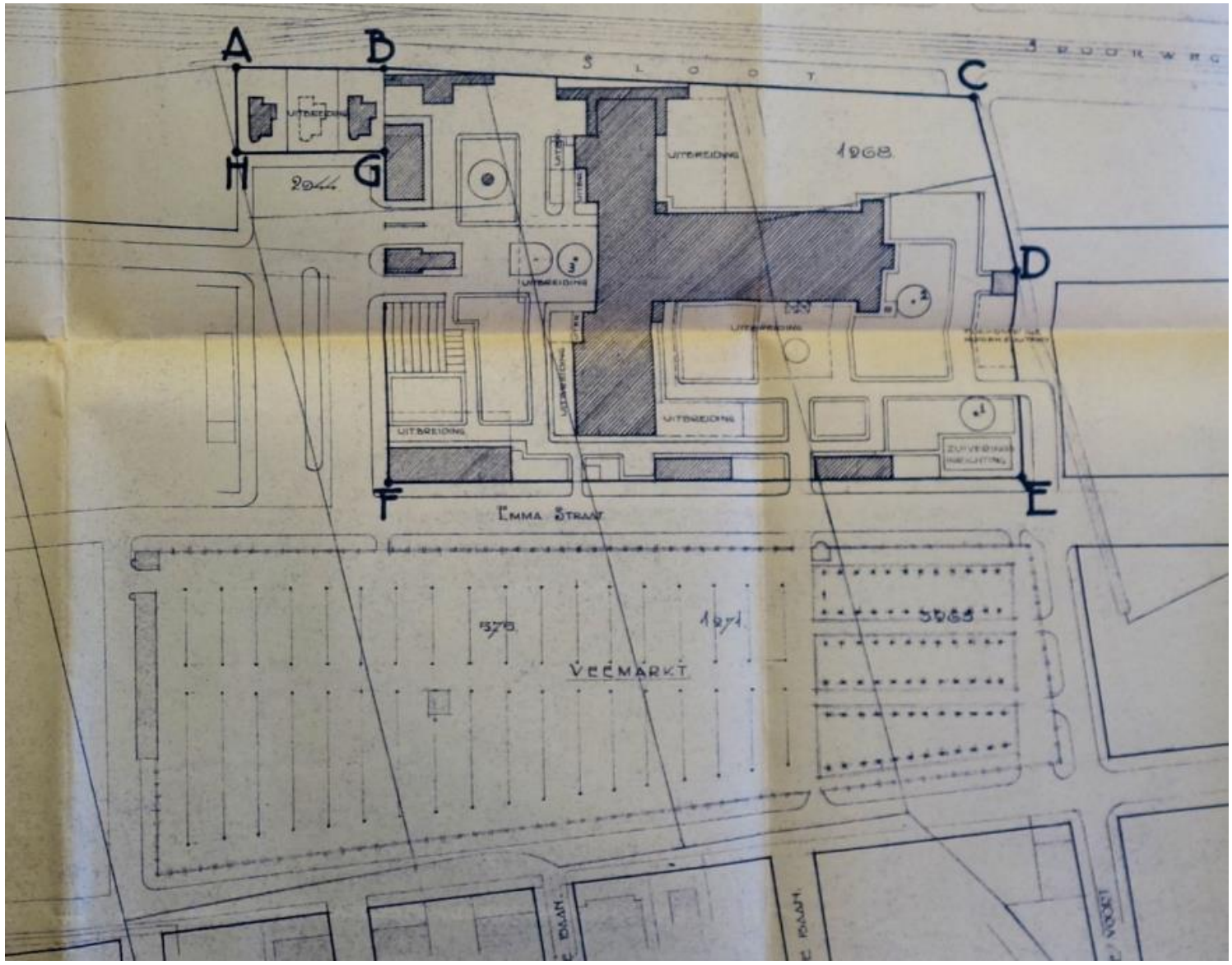
Abattoir, gebouwd in 1934 (bron: www.indebuurt.nl/zwolle).

Het abattoir.

Het abattoir-vraagstuk te Zwolle heeft nu eindelijk zijn beslag gekregen. Reeds in 1893 werd iemand candidaat gesteld voor den raad, op grond dat hij voorstander was van den bouw van een gemeentelijk slachthuis. Na lange besprekingen werd in 1917/1918 op de begrooting gebracht een bedrag van ƒ 461,000 voor den bouw, in aansluiting bij de plannen voor de nieuwe veemarkt. In 1927 werd een voorstel van B. en W. om niet tot den bouw over te gaan, verworpen. Thans nadert de veemarkt haar voltooiing en kwamen de plannen voor het abattoir, grenzend aan de veemarkt, bij den Raad in. De oude oppositie van de slagers-grossiers tegen een gemeentelijk slachthuis herleefde en werd versterkt door de café-houders aan de tegenwoordige veemarkt, die op de plaats, waar het abattoir is ontworpen, café's willen bouwen. De noodzakelijk gebleken verhooging van het toegestane crediet ad ƒ 461.000 met ƒ 106.000 werd aangegrepen om een laatste poging te wagen, den geheelen bouw ongedaan te maken. De verhooging werd ten slotte met overgroote meerderheid (19—6) toegestaan.

Algemeen Handelsblad, 10 september 1930 (bron: www.delpher.nl). Krantenartikel over het besluit tot verplaatsing van het abattoir naar de locatie van de nieuwe veemarkt.

Fragment van de een situatietekening, behorende bij het bouwplan voor het Openbaar Slachthuis (gewijzigd uitgevoerd), datering 1931 (bron: Historisch Centrum Overijssel).

Fragment van een luchtfoto uit de periode 1920-1940 (bron: Beeldbank Defensie, identificatienummer 2011-0706).

Bebouwing aan de noordwestelijke hoek van het complex met op de achtergrond de toren van het abattoir, datering onbekend.

Luchtfoto veemarkt en slachthuis, datering 1934 (bron: M. Groenhuijzen, 2009).

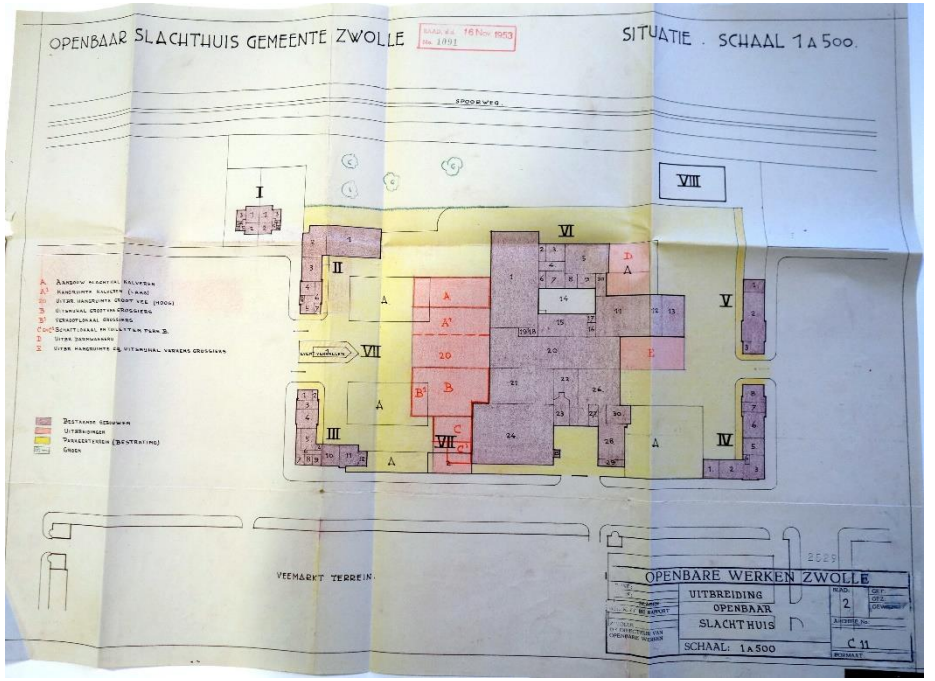
Foto vanuit het westen richting het onderzoeksgebied. Tussen de bomen is de markthal van de veemarkt te zien en rechts daarvan de bebouwing van het abattoir met de hoge toren, datering onbekend.

2.3.5 Latere wijzigingen op het veemarktterrein

Al in de loop van de jaren 30 vonden allerlei aanpassingen plaats aan de inrichting van het veemarktterrein. Ook na de Tweede Wereldoorlog waren er veel wijzigingen en vernieuwingen, deels naar aanleiding van veranderingen en verbeteringen in de veehandelopzet, hygiënemaatregelen en de vergroting van de capaciteit. Zo werd in 1954-1955 de hangruimte van het Openbaar Slachthuis vergroot. In 1959 werd door het architectenbureau F. Bos uit Twello een ontwerpplan gemaakt voor de uitbreiding van het Slachthuiscomplex. De uitbreiding van het gebouw bestond onder meer uit de bouw van een aantal grote koelcellen, stalruimten voor varkens en kleinvee, een nieuwe ruimte voor darmenbewerking en een vergroting van de afsnijruimte. Aansluitend op de watertoren verrees een nieuw kantinegebouw voor circa 120 personen, gecombineerd met een groot was- en kleedlokaal voor evenzoveel mensen.

Foto van het Kamperlijntje met op de achtergrond het Slachthuisterrein, foto J.C. de Jongh 1956 (bron: www.hetkamperlijntje.nl).

Plattegrond van het Openbaar Slachthuis met uitbreidingen, datering 1957 (bron: Historisch Centrum Overijssel).

2.3.6 Bebouwing rondom de voormalige veemarkt

In de nabijheid van de veemarkt vestigden zich in de jaren dertig van de 20ste eeuw op de veemarktfunctie leunende bedrijven, kantoren en horecagelegenheden (cafés, hotels), waarvan er thans nog enkele resteren. Deze bebouwing concentreerde zich voornamelijk aan de noordzijde van het veemarktterrein (Veemarkt/Grote Baan). Uit navolgend krantenartikel uit 1930 blijkt dat bij een café met woning destijds een veeschuur werd gebouwd. Vermoedelijk betreft het de schuur (Grote Baan 78) die tegenwoordig nog aanwezig is. Aan de zuidoostzijde van het veemarktterrein werd in 1949 een laboratorium van de Gezondheidsdienst voor Dieren Overijssel geopend.[7] In 1972 werd voor de Gezondheidsdienst voor Dieren nieuwe huisvesting opgericht aan de Zwartewaterallee, waarna het oude laboratorium op het veemarktterrein het daarop volgende jaar werd gesloopt.

Ook werden in deze periode direct ten noorden van de veemarkt twee schoolgebouwen in zakelijke trant gebouwd: de St. Anthoniusschool aan de Grote Baan en de Elbertsschool aan de Lijnbaan. Ten zuiden van de spoorlijn werd in 1925 aan de Prinses Julianastraat het Christelijk Lyceum gebouwd, naar een ontwerp van architect M. Meijerink.[8] Bovendien werd aan de huidige Harm Smeengekade het O.L. Vrouwepension gesticht. Dit Rooms Katholieke complex werd in 1932-1933 gebouwd naar ontwerp van architect H.C.M. van Beers, op de plek van de vroegere woning van burgemeestersdochter Theodora Ludovica Vos de Wael, die in 1904 een legaat had nagelaten aan de parochie Onze Lieve Vrouwe ten Hemelopneming. De huidige Theodorakapel (Theodorahof 20) vormt een restant van dit klooster.

ZWOLLE.

Aanbesteding.

— Hedenmorgen werd aanbesteed de bouw van een café met woning en stalgebouw aan de nieuwe Veemarkt te Zwolle, voor rekening van den heer H. v. Beek, onder architectuur van de heeren M. en H. Meijerink.

Voor den bouw werd ingeschreven door: R. Spanhaak en H. Schutte voor f 28.967; fa. H. G. Treep en Zn. voor f 28.697; Gebr. Lipke te Elburg voor f 28.280; H. A. Tulp te Zwolle f 28.198; H. Grolleman voor f 27.800; Gebr. G. de Groot te Zwolle voor f 26.330; A. Klock te Zwolle voor f 25.900.

Gunning in beraad

Overijsselsch dagblad, 2 oktober 1930 (bron: www.delpher.nl). Mededeling over de aanbesteding van de bouw van een café met woning en stalgebouw de Veemarkt.

Hotel Wijnberg stond aan de noordzijde van het veemarktterrein, datering onbekend (bron: www.destentor.nl). Het pand is begin 2016 gesloopt.

[7] Overijsselsch Dagblad, 3 november 1949: *Naar een gezonde veestapel in Overijsel. Gezondheidsdienst opende laboratorium Zwolle.* (bron: www.delpher .nl)

[8] Uit het krantenartikel op deze pagina blijkt dat architect M. Meijerink ook het ontwerp maakte voor het café met woning en stalgebouw.

Het gesloopte hoofgebouw uit 1932 van het vroegere Onze Lieve Vrouwe-pension aan de huidige Harm Smeengekade, destijds Oude Beestenmarkt (HCOPBKR1762).

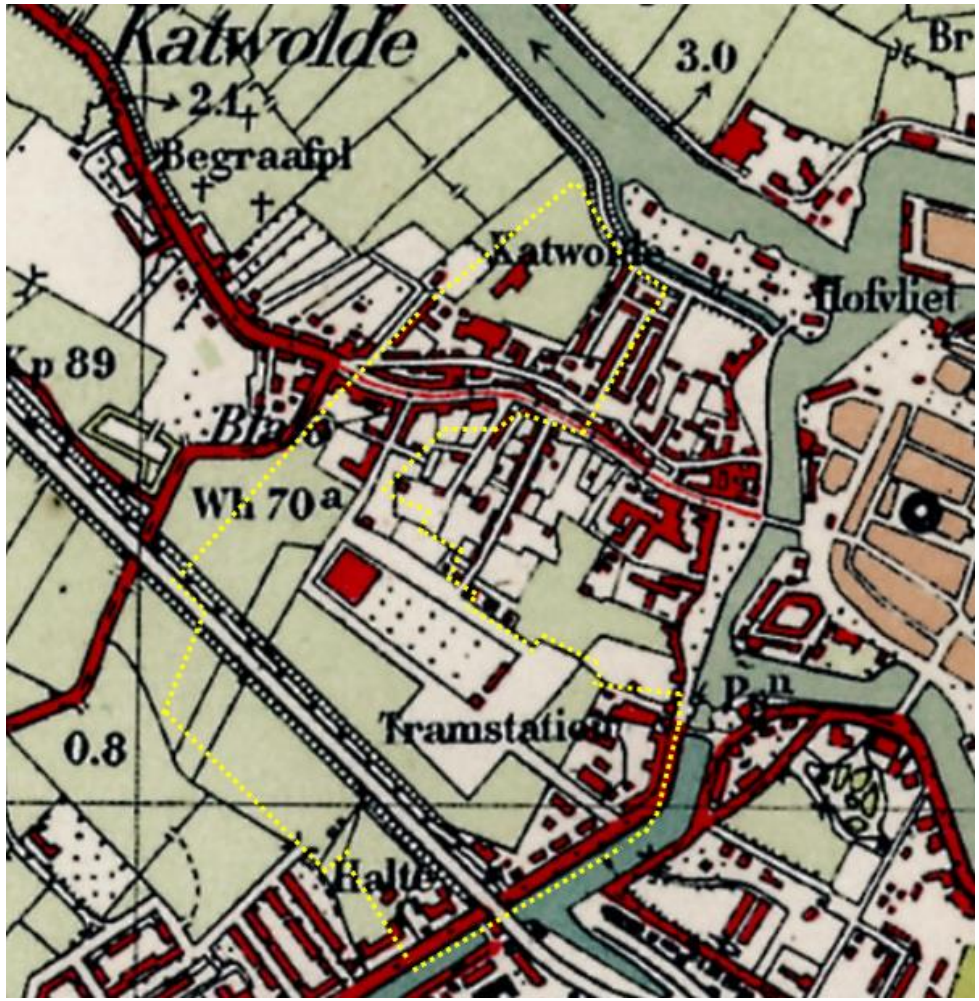
Advertentie uit het Nieuw Israelietisch weekblad van 21 augustus 1931 (Delpher.nl).

De Veemarkt in 1931, met zicht op de rijk nieuwe café-restaurants langs de noordzijde van het terrein.

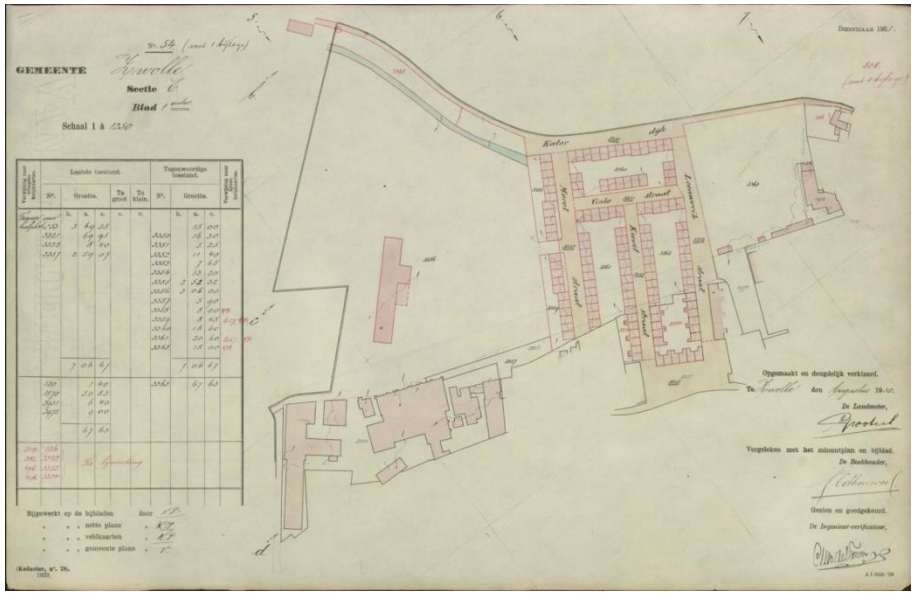
Het gebouw van de Gezondheidsdienst voor Dieren, aan de zuidoostzijde van het Veemarktterrein. Het gebouw is enige jaren geleden gesloopt. Deze foto dateert uit 1973 (HCO FD015017).

Chromotopografische kaart 1933 (bron: www.topotijdreis.nl).

2.3.7 Vooroorlogse uitbreidingen in het het Kamperpoortgebied

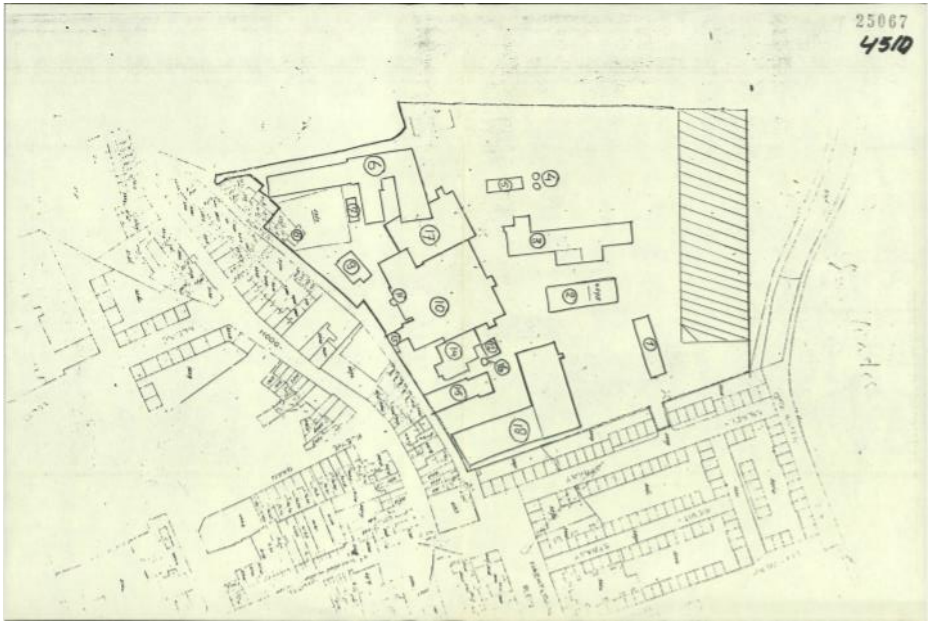
Uit de topografische kaart van 1933 blijkt dat de bebouwing zich in de eerste decennia van de 20ste eeuw uitbreidde ten noorden en ten zuiden van de Hoogstraat. Langs bestaande wegen en nieuw aangelegde straten kwamen woningen en bedrijfsgebouwen tot stand. Aan de noordoostzijde van het onderzoeksgebied werd omstreeks 1930 een aantal woonstraten aangelegd (Merelstraat, Kievitstraat, Leeuwerikstraat, Vinkestraat). Dit woonbuurtje sloot aan de noordzijde aan op de Katerdijk. Aan de zuidzijde lag bij de overgang naar de Muskenhagen een pleinvormige ruimte. De bebouwing van dit buurtje werd omstreeks 2013-2014 gesloopt en vervangen door nieuwbouw, waarbij een nieuwe stedenbouwkundige opzet tot stand kwam.

Kadastrale hulpkaart 1931, Zwolle, sectie E, archiefnummer 508 (bron: www.mijnkadaster.nl).

Het noordwestelijk gedeelte van het onderzoeksgebied bleef voor de Tweede Wereldoorlog grotendeels onbebouwd. Wel was in 1854 ten

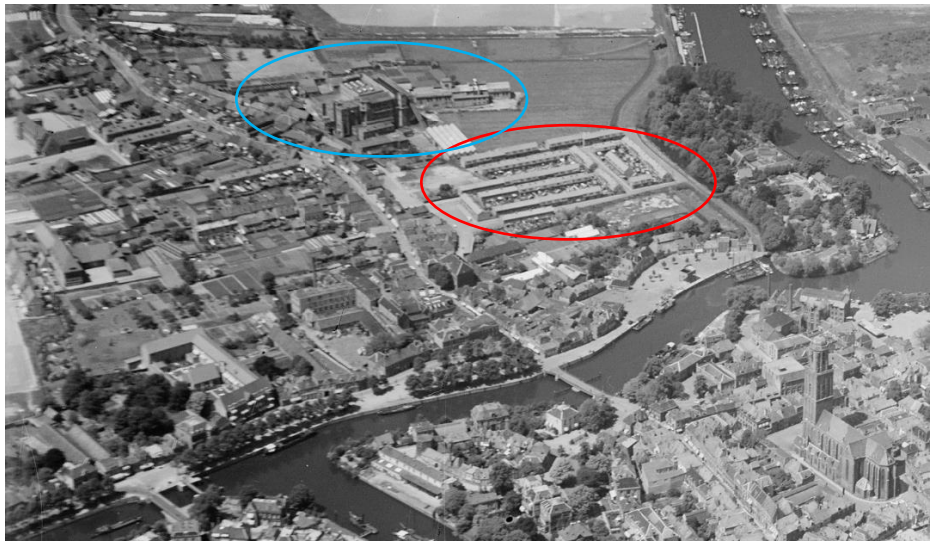
noorden van de Muskenhage de door de heren De Vogel en Van Calcar de Nederlandse Viltzeil-, Was- en Leerdoekfabriek gesticht, die aanvankelijk was gevestigd in een boerderij aan het Achterom. Het fabriekscomplex werd in de tweede helft van de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw geleidelijk uitgebreid. In de jaren 70 werd de bebouwing gesloopt en werd op deze plek het kantoor van Wehkamp gebouwd.

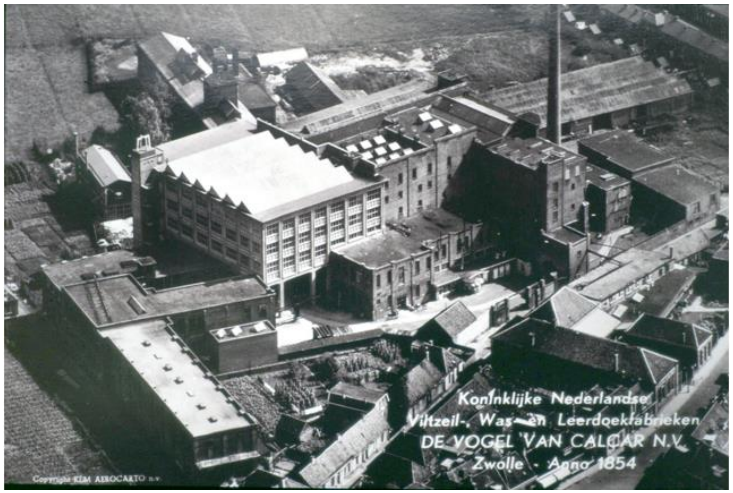
Plattegrond van het fabriekscomplex van de Koninklijke Nederlandse Viltzeil-, Was- en Leerdoekfabriek De Vogel van Calcar N.V. ten noorden van Muskenhage (bron: Historisch Centrum Overijssel).

Fragment van een luchtfoto van Zwolle uit 1937, met midden boven het woonbuurtje dat aan het begin van de jaren 30 was gerealiseerd aan de noordzijde van de Muskenhage (bron: Beeldbank Defensie, identificatienummer 2011-0696).

Fragment van een luchtfoto van Zwolle uit 1920-1940. Het woonbuurtje uit het begin van de jaren 30 is rood omcirkeld en het fabriekscomplex ten noorden van de Muskenhage is blauw omcirkeld (bron: Beeldbank Defensie, identificatienummer 2011-0705).

Luchtfoto van de Koninklijke Nederlandse Viltzeil-, Was- en Leerdoekfabriek De Vogel van Calcar N.V. (bron: www.zwolleinbeeld.nl).

Foto van de Koninklijke Nederlandse Viltzeil-, Was- en Leerdoekfabriek De Vogel van Calcar N.V., datering foto 1945 (bron: www.zwolleinbeeld.nl).

Reclame van de Koninklijke Nederlandse Viltzeil-, Was- en Leerdoekfabriek De Vogel van Calcar N.V. in De Graafschap-Bode van 21 maart 1930 (bron: www.delpher.nl).

2.3.8 Ruimtelijke ontwikkelingen in de tweede helft van de 20ste eeuw

Na de Tweede Wereldoorlog heeft in het onderzoeksgebied een aantal grootschalige transformaties plaatsgevonden. Een belangrijke impuls voor de ruimtelijke ontwikkelingen vormde de aanleg van een ringweg aan de noordwestzijde van Zwolle in de jaren 40. Deze ringweg werd aan het einde van de jaren 60 opgenomen als onderdeel van de Rijksweg A28. Het historisch bebouwingslint langs de Hoogstraat werd door deze nieuwe infrastructuur doorsneden. Aanvankelijk kwam ter hoogte van de Hoogstraat een tunnel tot stand en werd deze oude verbindingsweg aangesloten op de afrit van de ringweg. In het kader van de aanleg van de autosnelweg ging de wegenstructuur echter radicaal op de schop. Op de plek van de Rieteweg en spoorlijn werd een groot verkeersviaduct gebouwd. Daarnaast werd een tunnel onder de autosnelweg door tot stand gebracht, die een nieuwe verbinding vormde tussen de Buitengasthuisstraat en Veemarkt. De tunnel in de Hoogstraat verdween in het kader van deze aanpassingen van de infrastructuur. Bovendien werden nieuwe afritten aangelegd, die aansloten op de Katerdijk en Burgemeester Roelenweg.

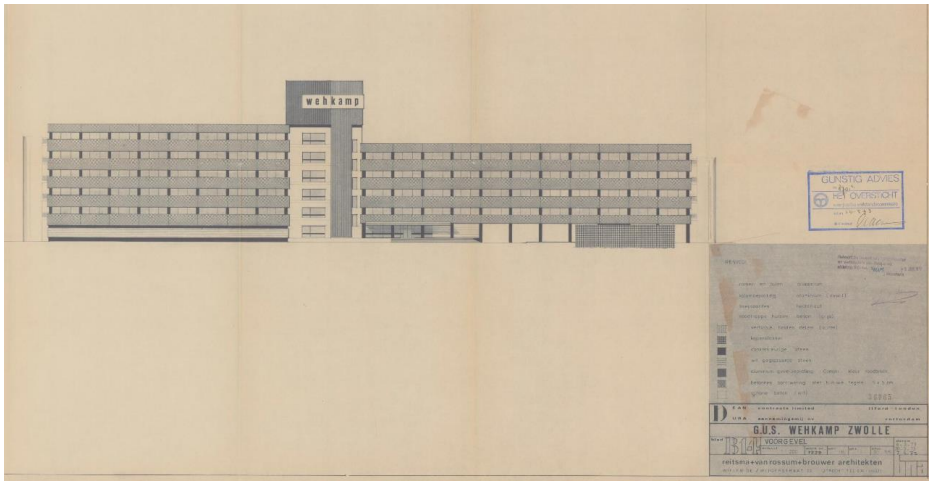
De toegenomen bereikbaarheid was aanleiding om het gebied te herontwikkelen tot kantoorlocatie. Het fabriekscomplex van de Koninklijke Nederlandse Viltzeil-, Was- en Leerdoekfabriek De Vogel van Calcar N.V. werd grotendeels gesloopt om plaats te maken voor een zone met kantoorgebouwen langs de autosnelweg. In 1974 liet het postorderbedrijf Wehkamp aan de Meeuwenlaan een groot hoofdkantoor in modernistische stijl bouwen. Enkele jaren laten werden ten zuidwesten van het hoofdkantoor van Wehkamp het kantorencomplex ‘Kamperpoort’ gebouwd, naar een ontwerp van het Rotterdamse architectenbureau H. Kaman b.v. Als gevolg van de herontwikkeling tot kantoorlocatie verdween tussen de autosnelweg en de nieuw aangelegde Meeuwenlaan een gedeelte van de Hoogstraat. Langs de Meeuwenlaan werd rond het midden van de jaren 80 een aantal blokjes geschakelde woningen gerealiseerd.

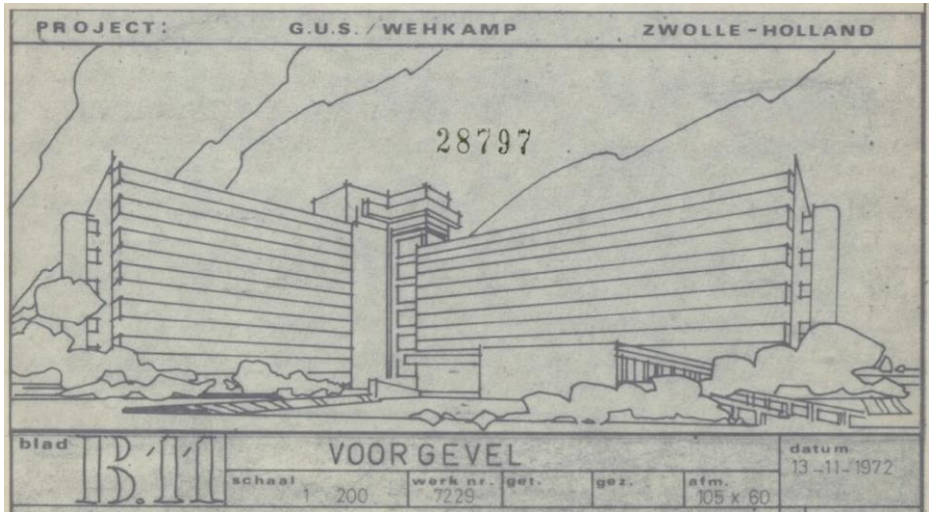

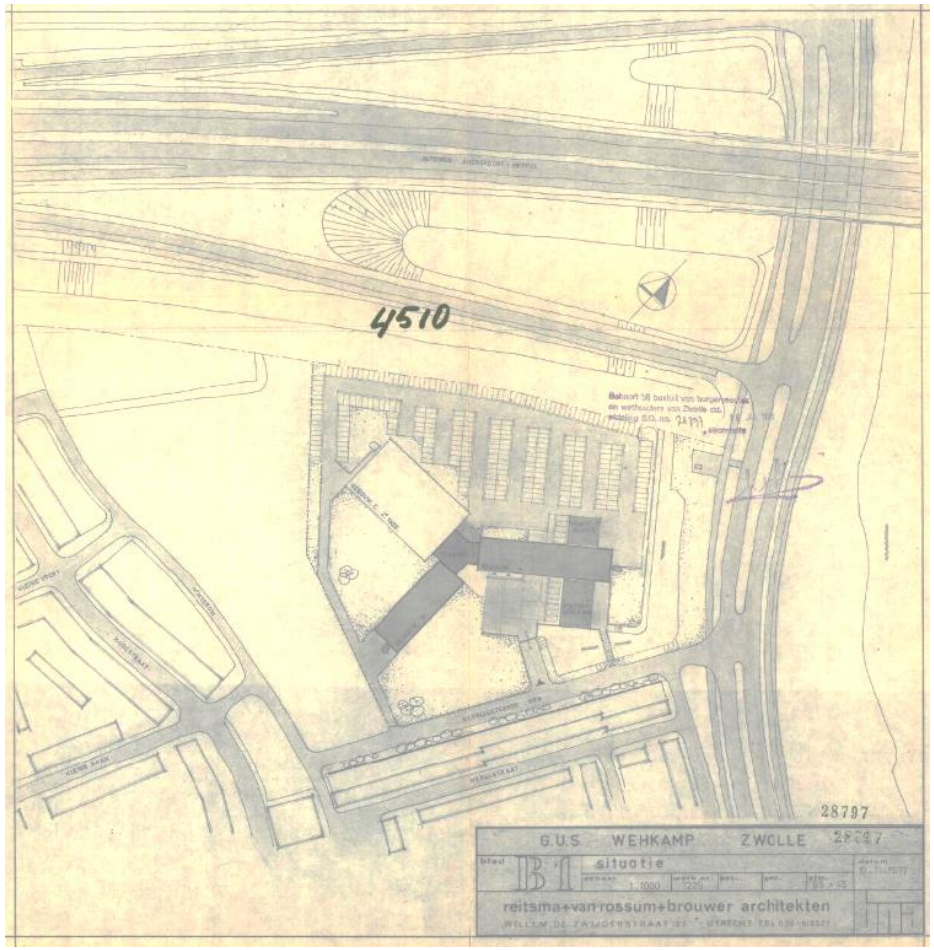
Aanleg van de autosnelweg A28 met de brug over het Zwarte Water, datering 31 mei 1968, vervaardiger Ger van Middelkoop/ Aerophoto Schiphol (bron: aerophotostock, identificatienummer 10120).

Archieffoto van het hoofdkantoor van Wehkamp.

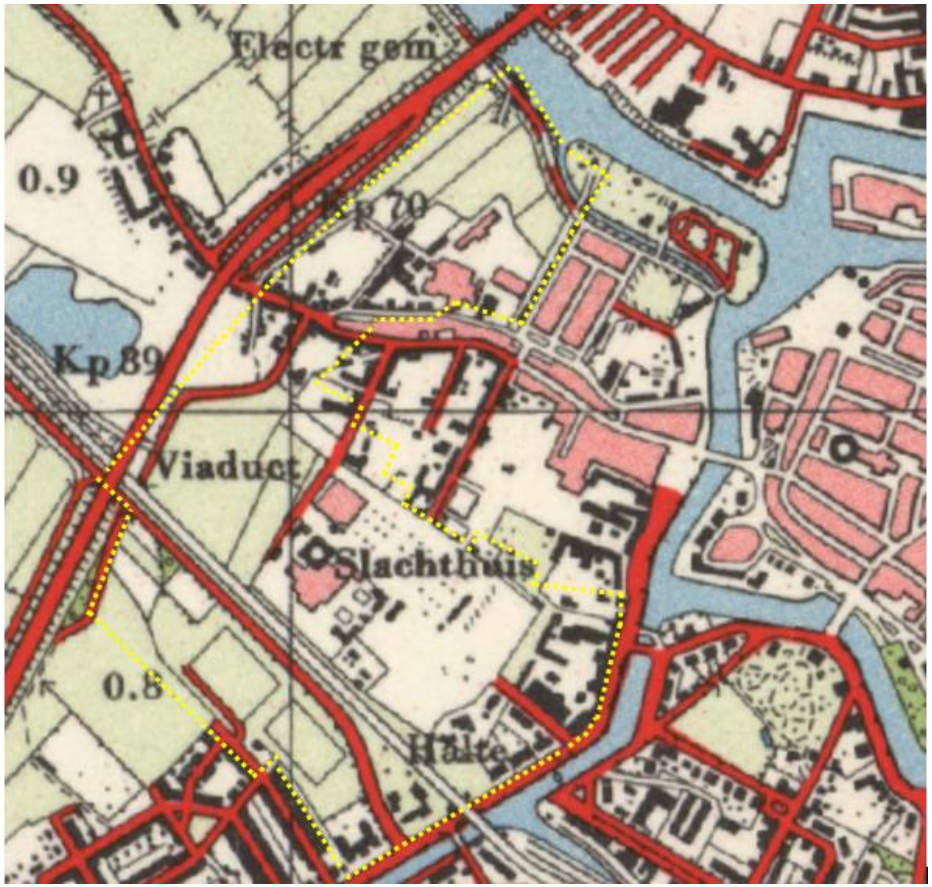
Tekeningen uit het bouwdossier van het Wehkampcomplex, Meeuwenlaan 2 (HCO, Collectie bouwdossiers, dossiercode 0635_4116).

Ten zuiden van de spoorlijn

Het gebied ten zuiden van de spoorlijn bleef tot het midden van de twintigste eeuw grotendeels onbebouwd, op de bebouwing langs de Veerallee na. In de naoorlogse periode werd in dit gedeelte van het onderzoeksgebied het Wilhelminasportpark aangelegd. Op de topografische kaart van 1954 staan twee sportvelden weergegeven, vermoedelijk met een bijbehorend gebouwtje aan de zijde van de Koningin Wilhelminastraat. Het meest zuidelijke veld is tegenwoordig bebouwd (Agnietencollege), terwijl het noordelijke sportveld nog aanwezig is. Het terrein van de huidige tennisvelden Tussen de Kamperweg en Koningin Wilheminastraat staat voor het eerst weergegeven op de topografische kaart 1964. De huidige bebouwing op dit terrein dateert uit de tweede helft van de jaren 90. Ook de bebouwing ten noordwesten van de sportterreinen is van recente datum. Het betreft onder meer de Ghulzar-e-Madina Moskee (1988) en een schoolgebouw van het Carolus Clusius College (2006). De bebouwing tussen het schoolgebouw van het Christelijk Lyceum uit 1925 en de sportvelden bestaat uit een uitbreiding uit 1959 en een aantal recente aanbouwen en afzonderlijke gebouwen. In de zuidoostelijke hoek van dit gedeelte van het onderzoeksgebied bevindt zich een garagecomplex uit het midden van de jaren 70, dat thans gedeeltelijk in gebruik is als kringloopwinkel. De zone tussen de Kamperweg en Koningin Wilhelminastraat heeft voornamelijk samenhang door de aanwezigheid van verschillende maatschappelijke functies. Er is geen sprake van een herkenbare eenheid in de ruimtelijke inrichting of bebouwingsbeeld. Ondanks de centrale ligging in de stad heeft deze strook een periferie-achtig karakter. De zuidoostelijke hoek van zone tussen de Kamperweg en Koningin Wilhelminastraat vormt hierop een uitzondering. Mede door de ligging langs een belangrijke uitvalsweg vanuit het centrum vormt de kruising van de Veerallee met het Kamperlijntje sinds het einde van de 19de eeuw een brandpunt van activiteiten. Evenals bij het ensemble met horecagelegenheden aan de noordoostzijde van het gebied, was de reuring bij de voormalige spoorhalte en het garagebedrijf met pompstation aan de Veerallee in belangrijke mate een gevolg van de ligging nabij het Veemarkt- en Slachthuisterrein.

Kadastrale hulpkaart uit 1983 van de Meeuwenlaan e.o., Zwolle, sectie E, archiefnummer 4934 (bron: www.mijnkadaster.nl)

Chromotopografische kaart 1954 (bron: www.topotijdreis.nl). Op deze kaart is de ringweg ter hoogte van het onderzoeksgebied weergegeven. De Hoogstraat was met twee afritten verbonden met deze ringweg (knooppunt 70).

Topografische kaart 1964 (bron: www.topotijdreis.nl). Deze kaart toont de weg in het verlengde van de Emmastraat, tussen de terreinen van de Veemarkt en het Slachthuis.

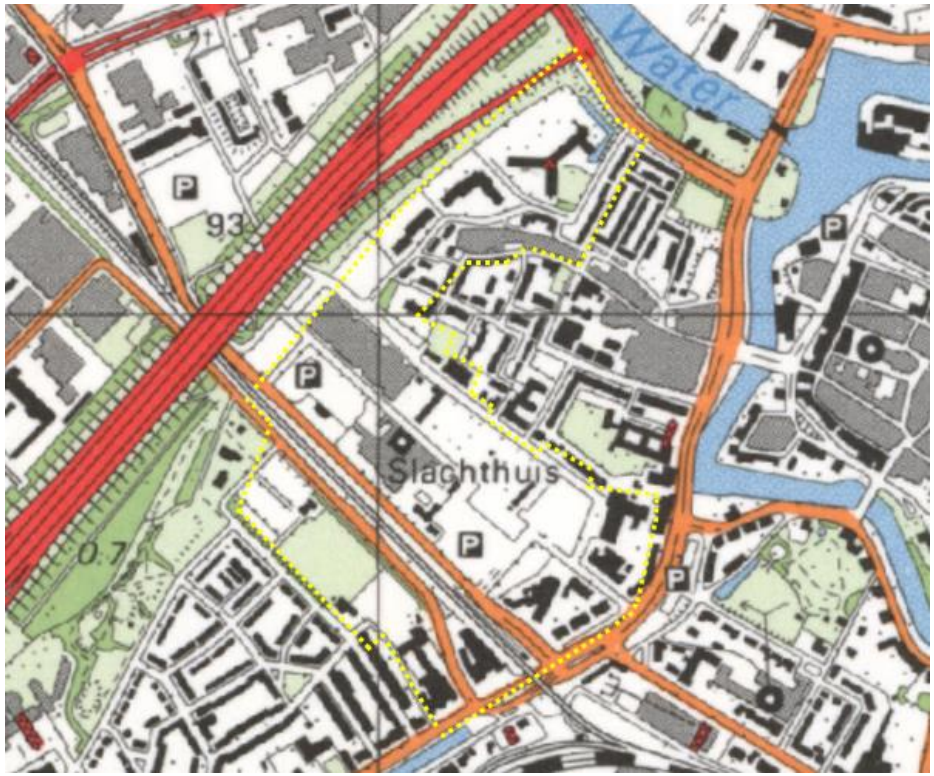
Vanaf het begin van de jaren 60 werden plannen gemaakt voor een vernieuwing en uitbreiding van de veemarkt. Aan het einde van de jaren 60 werd door de Koninklijke Nederlandse Heidemij een bouwplan gepresenteerd voor een markt- en manifestatiehal, die plaats kon bieden aan 6.000 mensen of 5.600 dieren. De totale kosten voor deze nieuwe hal, die op het veemarktterrein zou verrijzen werden in 1969 geraamd op ruim vier miljoen gulden.[9] Uiteindelijk werd in begin jaren 70 met de bouw van een overdekte evenementenhal begonnen. In het voorjaar van 1972 werd de IJsselhal geopend. In de jaren 80 (Meerhal) en 90 (Aahal en Diezehal) werden congreszalen aan het complex toegevoegd, die werden gerealiseerd op veemarktterrein uit de jaren 30. Ook werd de bebouwing van het slachthuis in de jaren 90 gesloopt. Op deze plek werd een grootschalig parkeerterrein aangelegd.

IJsselhal Zwolle open

De secretaris-generaal van het ministerie van Landbouw, ir. J. Wellen, heeft gistermiddag in Zwolle de IJsselhal geopend. De hal is in de eerste plaats bestemd voor de Zwolse veemarkt, die één van de grootste in ons land is. Men hoopt, dat dank zij de hal vooral de handel in jong vee zal toenemen. Verder is de hal bestemd voor evenementen. Er komen vier velden voor zaalvoetbal. Er is ook een restaurant in ondergebracht.

Krantenartikel uit Nieuwsblad van het Noorden, 25 april 1972 (bron: www.delpher.nl).

Topografische kaart 1988 (bron: www.topotijdreis.nl).

[9] Tubantia, 7 mei 1969: *Plannen voor grote hal bij Zwolse veemarkt*. (bron: www.delpher.nl).

IJsselhal 1972 (bron: Beeldbank Nationaal Archief, 2.24.06.02- 167-0304).

IJsselhal 1972 (bron: Beeldbank Nationaal Archief, 2.24.06.02-167-0306).

De in 1972 gebouwde nieuwe IJsselhal (HCO FD014950).

Luchtfoto van de IJsselhal in de jaren 90.

Emmastraat met Industrieschool — Zwolle.

3 ANALYSE VAN HET GEBIED

3.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de historisch-ruimtelijke kenmerken van het projectgebied op hoofdlijnen omschreven. Daartoe wordt ingegaan op de stedenbouwkundige karakteristiek, de bebouwingskarakteristiek, het groen en de inrichting van de openbare ruimte.

3.2 STEDENBOUWKUNDIGE KARAKTERISTIEK

In het projectgebied is een aantal deelgebieden te onderscheiden. In deze paragraaf wordt per deelgebied ingegaan op de stedenbouwkundige karakteristiek, waarbij onder meer aandacht wordt besteed aan de kenmerkende opzet, structuur en verkaveling.

Willemskade/ Veerallee/ Emmastraat

- bebouwingslinten langs westzijde van gedempte Willemsvaart en een daarop aansluitende zijstraat;
- reeksen herenhuizen van twee à drie bouwlagen met kap, veel decoratieve details en architectonische accenten als erkers, balkons, dwarskappen en torentjes;
- de voorname herenhuizen zijn gesitueerd op ruime kavels;
- groene tuinen aan de voorzijde van de herenhuizen met lage ijzeren hekwerken;
- brede straatprofielen met laanbeplanting.

Veemarktterrein en bebouwingsensemble Veemarkt

- evenemententerrein met grootschalige opzet ter plaatse van voormalige veemarkt en slachthuis. Ten zuiden van de forse hallen voor (sport)evenementen ligt een groot parkeerterrein;
- ensemble van kleinschalige bebouwing aan de noordzijde van het terrein, dat van oorsprong een ruimtelijke en functionele relatie met de veemarkt had (kantoorgebouwen, hotels, cafés, veestalling);
- de contouren van het terrein van de voormalige veemarkt en het slachthuis zijn in de huidige ruimtelijke structuur nog herkenbaar. Kenmerkend is het contrast in schaal en maat tussen dit terrein en de noordelijk daarvan gelegen woonbuurt.

Het bebouwingsensemble aan de noordzijde van het Veemarktterrein.

Kantorenzone Meeuwenlaan

- grootschalig kantorencomplex uit de jaren 70 en 80 gesitueerd op locatie langs de oostzijde van de autosnelweg A28;
- representatief vormgegeven kantoorgebouwen van vier à zes bouwlagen in modernistische bouwstijl;
- groene buffer langs de west- en noordzijde van de kantoorzone;
- rondom de kantoorgebouwen liggen grote parkeerterreinen die vanaf de Meeuwenlaan ontsloten worden. Aan de oostzijde van het kantoorgebouw van Wehkamp bevindt zich de kantine die grenst aan een parkachtige ruimte met vijverpartij.

Zone Kamperweg-Koningin Wilhelminastraat en omgeving garagebedrijf aan de Nieuwe Veerallee.

- dit deelgebied maakt van oudsher onderdeel uit van de buurt Veerallee en wordt door de spoorlijn gescheiden van de buurt Kamperpoort;
- de opzet van dit deelgebied wordt in sterke mate bepaald door grootschalige bebouwing met een maatschappelijke functie (scholen en Ghulzar-e-Madina Moskee) en het Wilhelminasportpark;
- het complex van een garagebedrijf met tankstation heeft een ruimtelijke en functionele relatie met de Veerallee, die vanaf het begin van de negentiende eeuw fungeerde als uitvalsweg;
- het schoolgebouw van het Christelijk Lyceum met omliggende tuin (Prinses Julianastraat 64-66) sluit aan bij de representatieve kadebebouwing langs de Veerallee.

Boven: kantine met omliggende parkaanleg met vijverpartij.
Midden: Groene buffer aan de noordzijde van het Wehkamp-hoofdkantoor.
Onder: Garagecomplex aan de zuidzijde van de spoorlijn.

3.3 BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK

Herenhuizen uit de periode rond 1900

Langs de Willemskade en aan de Emmastraat werden aan het begin van de 20ste eeuw grote herenhuizen gebouwd. Het betreft voor de bouwtijd karakteristieke grote woningen van merendeels twee bouwlagen met kap, gedekt met keramische pannen, en voorzien van voorgevels die de toenmalige welstand van de bewoners uitstralen: statige lijstgevels, vensters met omlijstingen, veel decoratieve details in pleisterwerk, natuursteen en baksteen. Verschillende bouwstijlen uit de periode rond 1900 zijn er vertegenwoordigd. De herenhuizen zijn veelal als kleine bouwprojecten gerealiseerd, waarbij meerdere woningen in één keer zijn opgeleverd. Aan de Willemskade sluit deze vroeg 20ste-eeuwse ontwikkeling aan op een reeks oudere herenhuizen uit de tweede helft van de 19de eeuw.

Scholen

In het projectgebied bevinden zich drie historische schoolgebouwen, die markante herkenningspunten vormen in de buurt waarin ze staan. Ten noorden van de spoorlijn staan de St. Antoniusschool aan de Grote Baan (1931-1932) en de door stadsarchitect L. Krook in 1930 ontworpen lagere school aan de Lijnbaan. Het laatste gebouw is sterk vergelijkbaar met andere door Krook in zakelijk-expressionistische trant ontworpen scholen. Aan de zuidzijde van de spoorlijn staat langs de Veerallee het voormalig Christelijk Lyceum, dat in 1925 werd gebouwd naar een ontwerp van architectenbureau Meijerink in zakelijk-traditionele en rationele trant.

Bedrijfsgebouwen en kantoren

Van de vroegere industriële bedrijvigheid in de Kamperpoort is niets behouden gebleven. Ook de bijbehorende gebouwen zijn verdwenen. Bij het vroegere veemarktterrein staat een bedrijfs- en kantoorpand dat daar in relatie tot de veemarkt is gevestigd: het modernistische kantoorgebouw van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV), gerealiseerd door de Rijksgebouwendienst, uit 1964-1965. Het in traditionele Delftse schoolstijl vormgegeven complex van het Laboratorium van de Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren uit 1948 is in het verleden gesloopt. Verder staan aan de Veemarkt nog enkele horecagelegenheden uit de jaren dertig van de 20ste eeuw, uitgevoerd in sobere traditioneel-zakelijke stijl met bakstenen gevels en hoge pannendaken. Aan de Grote Baan bevindt zich een grote veestalling uit 1931, met bakstenen gevels en pannen gedekt zadeldak.

Het hoofdkantoor van het postorderbedrijf Wehkamp werd in 1975 gebouwd in een modernistische stijl. Kenmerkend zijn de doorlopende vensterstroken en borstweringen, die bijdragen aan de sterke horizontale geleding van de architectuur. Dit geldt eveneens voor het kantorencomplex Kamperpoort.

Gevel van het kantoorgebouw 'Kamperpoort II'.

3.4 GROEN

Het projectgebied kent de volgende groenstructuren en groenelementen:

Hoofdgroenstructuren, zoals opgenomen op de Groene Kaart van Zwolle:

- Beplanting Willemskade, Veerallee, zie ook de laanbeplantingen.
- Beplanting Kamperweg.
- Groenstructuur langs A28.

Wijkgroenstructuren, zoals opgenomen op de Groene Kaart van Zwolle:

- Beplanting Emmastraat, zie ook de laanbeplantingen.
- Lijnbaan, hoewel enige laanbeplanting hier ontbreekt.
- Meeuwenlaan, zie ook de laanbeplantingen.
- Koningin Wilhelminastraat, zie ook laanbeplantingen.

Laanbeplantingen, groene lijnstructuren:

- Eenzijdige laanbeplanting langs de Willemskade, zich uitstrekkend van nr. 19 tot nr. 30, bestaande uit platanen, geplaatst in smalle groenstroken met lage heesters. In het bijzonder de wat oudere rij van drie bomen bij de nrs. 19-23 is door de grootte beeldbepalend. Voor een deel vormen de bomen de pendant van de bomenrij aan de oostzijde van de Willemskade (buiten het projectgebied).
- Het noordelijke deel van de Willemskade heeft binnen het projectgebied een eenzijdige laanbeplanting van recente datum.

Boven: bomenrij langs de Kamperweg. De rij markeert de begrenzing van het vroegere Veemarkt- en Slachthuisterrein en maakt thans deel uit van de hoofdgroenstructuur van Zwolle.
Onder en beneden: Laanbeplantingen langs Willemskade.

- Laanbeplanting Emmastraat, bestaande uit in kleine perken geplaatste platanen en essen van wisselende ouderdom en grootte. In het bijzonder de platanen in het oostelijke deel van de straat hebben een beeldbepalende omvang.
- De Meeuwenlaan heeft een deels vrij recente laanbeplanting van linden, geplaatst in smalle grasstroken of kleine vierkante boomspiegels met heesters.
- Het binnen het projectgebied gelegen deel van de Veerallee heeft tussen het fietspad en de hoofdrijbaan een brede groenstrook met een jonge laanbeplanting. In enkele van deze tuinen staan grote solitaire bomen van beeldbepalende omvang, zoals een beuk bij nr, 1 en een esdoorn bij nr. 30.
- De Koningin Wilhelminastraat heeft aan weerszijden een eenvoudige laanbeplanting, waarvan de bomenrij aan de westzijde van recente datum is. De oudere bomen (circa 20-30 jaar) aan de oostzijde begrenzen tevens het Wilhelminasportpark. De bomenrijen in de Koningin Wilhelminastraat zijn onderdeel van de wijkgroenstructuren van Zwolle.
- De noordwestzijde van het plangebied wordt begrensd door de brede groenstructuur, die in samenhang met de aanleg van de afslag van A28 naar de Katerdijk is ontwikkeld in de jaren 1970. In het bijzonder het gedeelte tussen Veemarkt en Katerdijk is tot een markante en bepalende structuur ontwikkeld, met dubbele rijen eiken, die door het door het gebied lopende voetpad het karakter van een bomenlaantje hebben. De groene zone behoort tot de hoofdgroenstructuur van Zwolle.

Boven: groenstructuur Emmastraat; midden: bomenrijen in Koningin Wilhelminastraat; onder: hoofdgroenstructuur langs de A28.

Tuinen:

- De zuidoostrand van het projectgebied wordt voor een deel gekenmerkt door een representatieve architectuur met groene voortuinen en historische hekwerken: de fraaie voortuin met bomen, heesters, grasvelden en historische hekwerken van het voormalige Lyceum; voorts de tuinen met hagen en historische hekwerken bij de herenhuizen Emmastraat 1 en Willemskade 24-30.
- De herenhuisbebouwing aan de Emmastraat heeft ondiepe voortuintjes, die in veel gevallen worden afgesloten met historische ijzeren tuinhekken. Bijzondere groenelementen ontbreken hier.

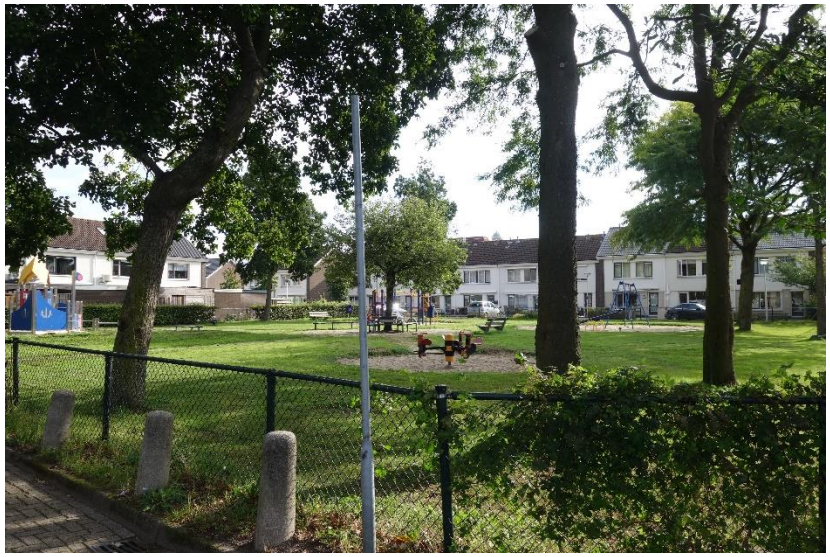
***Voortuinen met hekwerken in de Emmastraat en Willemskade*.**

- De voormalige school aan de Veemarkt (nr.35-40) staat op een ruim eigen terrein met bestrate speelpleinen aan noord- en zuidzijde, beide afgesloten met gemetselde muren uit de bouwtijd van de school. Op het zuidelijke plein en langs de westzijde van het schoolterrein staan forse en beeldbepalende bomen, waaronder linden aan de Meeuwenlaan en een grote esdoorn aan op de zuidoostelijke hoek van het schoolplein.

Plantsoenen en parken:

- Achter Veemarkt 34 bevindt zich een klein buurtplantsoen, aan oost- en noordzijde begrensd door woningblokken aan de Lijnbaan. Dit plantsoen is van recente datum, deels omhaagd en beplant met enkele vrij jonge bomen.

Boven: bomen langs het voormalige speelplein van de school Veemarkt 35-40; onder: plantsoen woonbuurtje Lijnbaan.

Bijzondere bomen:

- Burgemeester Vos de Waelstraat, achter 4, 1 gewone esdoorn, circa 1945 (particuliere bijzondere boom: waardevol).
- Emmastraat, 4 gewone platanen als onderdeel laanbeplanting, circa 1960 (gemeentelijke bijzondere boom: waardevol).
- Emmastraat, 1 es, als onderdeel laanbeplanting, circa 1960 (gemeentelijke bijzondere boom: waardevol).
- Rieteweg, 1 zilveresdoorn, circa 1960 (gemeentelijke bijzondere boom: waardevol).
- Veemarkt, achter 22-22a, 1 gewone esdoorn, circa 1945 (particuliere bijzondere boom: waardevol).
- Veemarkt, bij 35-40, 1 zilveresdoorn, circa 1930 (gemeentelijke bijzondere boom: monumentaal). (rechts op schoolplein).
- Veemarkt, bij 35-40, 1 zomereik, circa 1960 (gemeentelijke bijzondere boom: waardevol), (links op schoolplein).
- Willemskade, 3 gewone platanen ter hoogte van nrs.19-21, circa 1960 (gemeentelijke bijzondere bomen: waardevol)
- Willemskade, achter nr. 26-28, zomereik (particuliere bijzondere boom: waardevol).

3.5 OPENBARE RUIMTE

De openbare ruimte in het projectgebied is in de huidige situatie grotendeels pragmatisch ingericht, zonder waardevolle elementen. In de omgeving van de IJsselhal liggen grootschalige parkeerterreinen. Dit gedeelte van het projectgebied heeft een stenig karakter. Dit geldt eveneens voor de Veemarkt. Behalve door het ontbreken van beplanting in de openbare ruimte wordt het stenig beeld van deze straat versterkt door de aanwezige verharding in de voortuinen van de bebouwing.

Rondom de kantoorgebouwen in de noordwestelijke hoek van het projectgebied liggen eveneens grote parkeerterreinen. Het ruimtelijk beeld wordt in dit deelgebied echter mede bepaald door de groene inrichting van de openbare ruimte. Langs de Meeuwenlaan bevinden zich smalle groenbermen met bomen, die de rijweg scheiden van een begeleidend klinkerpad. Ook bevinden zich tussen de kantoorgebouwen smalle groene tussenzones.

Aan de Willemskade ligt voor een gedeelte van de bebouwing een beklinkerde parallelweg. De rijbaan van de Emmastraat is voorzien van een asfaltverharding. De brede stoepen langs de Willemskade en Emmastraat zijn bestraat met betontegels. Op de overgang van de openbare ruimte naar de particuliere gronden staan tuinhekjes en lage hagen.

De openbare ruimte in het deelgebied aan de zuidzijde van de spoorlijn is in belangrijke mate ingericht ten behoeve van de verkeersfunctie. De Kamperweg is aangelegd als een fietsstraat waar de auto te gast is.

4 CATALOGUS BOUWKUNST

4.1 INLEIDING, WAARDERING

Dit hoofdstuk bevat een catalogus van de in het plangebied aanwezige bebouwing, daterend van voor circa 1990. Aan de catalogus is een beknopte indicatieve waardering toegevoegd, die in hoofdstuk 6 verder wordt toegelicht. De klassering in verschillende erfgoedwaarden (hoog, positief, basis, indifferent) vindt plaats via een toetsing aan de hand van de volgende criteria:

Stedenbouwkundige en ensemblewaarde: het belang als onderdeel van de stedenbouwkundige ontwikkeling en planvorming; en/of als onderdeel van cultuurhistorische gebiedskarakteristiek en/of ensemblewaarde;

Beeldbepalende waarde: het belang voor het beeld van de omgeving (markant accent, opmerkelijke (hoek)ligging, zichtlijn, landmark, etc.);

Historische waarde, representatiewaarde: het belang vanwege de herkenbaarheid van het oorspronkelijke concept en de oorspronkelijke (bijzondere) functie, in relatie tot de ontwikkelingsgeschiedenis en de historische gelaagdheid van het gebied;

Gaafheid: het belang wegens de authenticiteit van hoofdvorm, gevelindeling, materiaalgebruik, constructie en/of detaillering;

Architectuur- en bouwhistorische waarde: het belang vanwege een kenmerkende/bijzondere bouwstijl, typologie, vorm, materiaalgebruik en constructie; het belang binnen het oeuvre van een architect;

Zeldzaamheidswaarde: in architectuur- en/of bouwhistorisch, stedenbouwkundig, typologisch, functioneel of historische opzicht.

Per criterium kunnen de volgende scores worden gehaald:
Hoge waarde: ++ / Positieve waarde: + / Neutrale waarde: 0 / Negatieve waarde: - . De optelsom van deze scores leidt tot het formuleren van een eindwaardering in verschillende gradaties:

Hoge cultuurhistorische waarde of (potentiële) monumentwaarde:
minimaal 3 x ++ en 3 x + (rood)
Positieve of beeldbepalende cultuurhistorische waarde:
minimaal 5 x + en 1 x 0 (oranje)
Basis cultuurhistorische waarde waarde:
minimaal 3 x + en 3 x 0 (geel)
Indifferente cultuurhistorische waarde:
minimaal 2 x + en 4 x 0 (wit)

Een **hoge cultuurhistorische waarde** geeft een indicatie voor mogelijke bescherming als gemeentelijk monument of betreft reeds beschermde monumenten.
Een **positieve cultuurhistorische waarde** betekent dat inzet tot behoud / inpassing van hoofdvormen en karakteristieke onderdelen wordt aanbevolen.
Een **basis cultuurhistorische waarde** geeft geen aanleiding tot aanbevelingen omtrent instandhouding. Behoud is mogelijk maar niet noodzakelijk.
Een **indifferente cultuurhistorische waarde** geeft geen aanleiding tot aanbevelingen omtrent instandhouding. Behoud is mogelijk maar niet noodzakelijk.

In deze inventarisatie is de aandacht nadrukkelijk gericht op de objecten met minimaal een basiswaarde.

De markeringen in kleuren rood, oranje, geel en wit in de waarderingskolommen verwijzen naar de eindwaardering.

4.2 CATALOGUS

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Burg. Vos de Waelstraat 2-4 / Grote Baan	Architect H.J. Voogden ontwierp deze (vrml.) school in 1931-1932. Het betrof de r.k. lagere school St.-Antonius, bestemd voor jongens en meisjes. In het lagere gedeelte was een bijbehorende Fröbelschool voor kleuteronderwijs. Het deels één- en deels tweelaags gebouw heeft een U-vormig grondplan en is voorzien van roodgedekte pannendaken. Uitvoering in een zakelijke trant, met enige late invloed van de Amsterdamse School. Het gebouw vertegenwoordigt hoogwaardige architectuurhistorische kwaliteiten en neemt aan beide straten een sterk in het oog vallende positie in. Bovendien van belang voor de ontwikkelingen tijdens het interbellum, toen naast de nieuwe veemarkt (1931) een nieuwe woonbuurt verrees. Waarde: Hoog. Het pand is beschermd als gemeentelijk monument. NB: ligt net buiten de grens van het plangebied.	+	++	++	++	++	++
	Emmastraat 1 / Willemskade 24-25 **Ensemble Willemskade-Emmastraat**	In 1906 naar een ontwerp van de voor Zwolle belangrijke architect G.B. Broekema gebouwd driedubbel herenhuis, dat omhoekt langs de Emmastraat. Het bouwwerk telt twee bouwlagen en heeft een afgeplat omlopend schilddak. Karakteristiek voorbeeld van de overgangsarchitectuur van rond 1900, met traditionele motieven en invloed van de Jugendstil. Levendige opzet met siermetselwerk, topgevels en balkons. Het ontwerp vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en is van architectuurhistorisch belang. Wezenlijk onderdeel van de uit herenhuizen en villa's bestaande aaneengesloten gevelwand van de Willemskade en de Emmastraat. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de contemporaine ideeën over huisvesting van de gegoede klasse. Waarde: Hoog. Het pand is beschermd als gemeentelijk monument.	++	++	++	++	++	++

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Emmastraat 3-3a, 5-5a, 7-7a, 9-9a,11-11a **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Herenhuizencomplex van tien beneden- en bovenwoningen uit 1907, naar een ontwerp van de voor Zwolle belangrijke architect G.B. Broekema. Het complex omvat drie bouwlagen en heeft een afgeplat omlopend schilddak, deels nog met een keramische *crête*. Levendige en speelse opzet met een afwisseling van erkers, balkons en topgevels. Het complex is karakteristiek voor de overgangsarchitectuur rond 1900, met traditionele elementen en invloed van de Jugendstil. Voortuinen met historische hekwerken. Hoogwaardige architectuurhistorische kwaliteiten. Van stedenbouwkundig belang als markante gevelwand. Cultuurhistorische waarde als een verwijzing naar de vroeg 20ste-eeuwse ontwikkeling van het gebied. Waarde: Hoog. Het blok is beschermd als gemeentelijk monument.	++	++	++	++	++	++
	Emmastraat 4-4a **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	In 1911 liet P.J. Bos dit oorspronkelijk uit een beneden- en bovenwoning bestaande herenhuis door H.J. Teunis & Zonen bouwen. Het vrijstaande pand telt drie bouwlagen en een afgeplat omlopend schilddak. Asymmetrische opzet in overgangsarchitectuur. Karakteristieke tweelaags erker met balkon. Verder vallen de portiek en het decoratieve metselwerk op. Door samenvoeging van de twee woningen (kantoorbestemming) ging de originele invulling van de portiek verloren. Ook de historische tuinhekken verdwenen. Waarde: Positief.	++	++	+	+	+	+
	Grote Baan 45 **Ensemble** **Veemarkt**	In 1934 door architect H.C.M. van Beers gebouwd woonhuis. Deze architect bouwde ook het r.k. bejaardentehuis Huis ter Heide aan de Harm Smeengekade 20 (1933). Het besheiden woonhuis is uitgevoerd in een zakelijk-traditionele stijl. Het bestaat uit anderhalve bouwlaag, met een zolderverdieping onder een met rode pannen gedekt zadeldak. Het object voegt zich in schaal en typologie naar de historisch gegroeide situatie binnen het betreffende woonbuurtje, dat tijdens het interbellum direct naast de nieuw aangelegde veemarkt (1931) werd ontwikkeld. Waarde: Positief.	++	+	++	+	+	+

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Grote Baan z.n. **Ensemble Veemarkt**	Deze vrml. veestalling is in 1931 tegelijk met de ´woning met verlofzaak´ (café-restaurant) aan de Veemarkt 27 en 28 gebouwd. Architecten M. en H. Meijerink leverden het ontwerp. Het café-restaurant met terras bevond zich op de hoek van de straat (nr. 27). De veestalling heeft een ingetogen karakter en bestaat uit een éénlaags hal onder een roodgedekt zadeldak. Markante inrit met omlijsting en bovengelegen hooiluik. Het gebouw vormt een goed herkenbare verwijzing naar de vroegere veemarkt en dateert uit de periode dat deze vanaf de Harm Smeengekade (Beestenmarkt) naar de Kamperpoort werd overgeplaatst (1931). Waarde: Hoog.	+	+	++	+	++	++
	Kamperweg 1 / Prinses Julianastraat 64 T1	Carolus Clusius College. Het betreft de eerste grote uitbreiding, aan de noordzijde, van het Christelijk Lyceum uit 1925. Deze uitbreiding vond plaats in 1959 naar ontwerp van de architecten H. en H.J. Meijerink. De nieuwbouw bestaat uit een grote L-vormige vleugel van drie bouwlagen met een plat dak, met een betonskelet en in gele baksteen gemetselde gevels. Deze zijn geleed met hoge brede traveeën met vensterstroken met borstweringen voorzien van tegelmozaïek. De aansluiting op de oud via een hoge, expressieve blindgevel met schoorsteen. Aan de Kamperwegzijde een entreepui met ingang onder luifel. Op het binnenterrein een L-vormig volume met lichtkap. Op overgang naar latere uitbreiding (jaren 80) is recente een grote nieuwe ingangspartij geplaatst. De hier aanwezige bouwdelen zijn ingrijpend gewijzigd. Waarde: Hoog.	++	++	++	+	+	+
	Katerdijk 16 N 1	Transformatorhuisje, gelegen in plantsoen ten noorden van het hoofdkantoor van Wehkamp. Klein rechthoekige gebouwtje met plat betonnen dak. De gevels hebben een lage betegelde plint, een bekleding met grote platten gewassen grindbeton, afgesloten met een terugliggend fries van zwarte tegels. Stelen deuren. Vormgeving typerend voor de periode rond 1975-1980. Waarde: Basis.	0	0	+	+	+	+

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Koningin Wilhelminastraat 95	De Ghulzar-e-Mafina Moskee is in 1988 als eerste moskee van Zwolle door de toenmalige burgemeester G. Loopstrat en de president van de World Ismalic Mission, Hazrat Siddiqui, officieel geopend. De oprichting is een initiatief van de Surinaamse Islamitische Vereniging Zwolle, die eerder een gebedsruimte had in de Oranjeschool aan de Jufferenwal. De moskee wordt gekenmerkt door twee slanke minaretten met groene uivormige bekroningen en glanzend groene "hoofdkoepel" op het platte dak. Aan de westzijde is er een eenvoudige aanbouw met plat dak. Waarde: Positief	0	+	++	+	+	+
	Meeuwenlaan 2, 2T1	In 1974 voor postorderbedrijf Wehkamp gebouwd nieuw hoofdkantoor, gebouwd ter plaatse van een ouder fabriekscomplex. Het kantoor bestaat uit twee onder een schuine hoek op elkaar aansluitende vijf- en zeslaags vleugels, gekoppeld door een hoger opgaand torenachtig volume, onder meer met entreepartij en liften. Haaks hierop een eenlaags vleugel uit 1984. Het ontwerp kenmerkt zich door een sterk horizontale belijning in de doorlopende vensterstroken, de borstweringen en de platte daken. Opmerkelijk materiaalgebruik: wit geglazuurde bakstenen gevelstroken op de begane grond en verdiepings-borstweringen met fijn blauw tegelmozaïek. De kopgevels worden gemarkeerd door slanke betonnen afgeronde traptorens. Het gebouw is een goed voorbeeld van grootschalige modernistische kantoorarchitectuur uit circa 1970, destijds gebouwd voor een van de bekendste Zwolse bedrijven. Het gebouw staat in een fraaie, deels in de loop der jaren aangepaste aanleg en is onderdeel van een ensemble grote kantoorgebouwen langs de noord-westflank van het projectgebied, gelegen in een deels groen ingerichte strook tussen de woonwijk en de A28. De kantoorgebouwen vormen hier markante accenten langs de A28 en herinneren aan de grootschalige vernieuwingen in infrastructuur en bedrijfsleven in de jaren 60 en 70 in Zwolle.	+	++	+	++	+	++
								

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Meeuwenlaan 4-4a	Het kantorencomplex Kamperpoort dateert uit 1979 en is ontworpen door het architectenbureau H. Kaman b.v. uit Rotterdam. Het in een bocht van de Meeuwenlaan gelegen complex heeft een L-vormige plattegrond en is deels vier- deels vijflaags. De onderbouw is deels een open structuur met betonnen kolommen. Karakteristieke functionalistische opzet met vensterreeksen met aluminium ramen en metalen schermgevelconstructies. In hoofdvorm en detaillering vrij goed behouden gebleven. Staat naast het Wehkampkantoor uit 1972. Het gebouw is onderdeel van het ensemble grootschalige kantoorgebouwen langs de noordwestflank van het projectgebied, gelegen in een groen ingerichte strook met bomenrijen tussen de woonwijk en de A28. Waarde: Positief.	+	++	+	+	+	0
	Meeuwenlaan 6, 6a-6b, 8a-8c, 8T1	Grootschalig kantoorcomplex uit het begin van de jaren 80(1982), destijds gebouwd voor de Wolters Samsom Groep nv. (uitgeverij, later opgegaan in uitgeverij Wolters Kluwer), naar ontwerp van architect Henk van Hooff. Het complex bestaat uit twee middels een tussenlid geschakelde langgerekte vleugels van respectievelijk vier en drie bouwlagen met plat dak. Beide bouwdelen hebben bakstenen gevels. Het zuidelijke heeft een markant torenachtig hoekaccent. Op de aansluiting van beide bouwdelen bevindt zich een naderhand gemoderniseerde entreepartij. Sobere gevelindelingen en details. Het gebouw is onderdeel van het ensemble grootschalige kantoorgebouwen langs de noordwestflank van het projectgebied, gelegen in een deels groen ingerichte strook met bomenrijen tussen de woonwijk en de A28. Waarde: Indifferent.	+	+	0	+	0	0
	Nieuwe Veerallee 10-12	Midden jaren 70 van de vorige eeuw is het oude complex van de “Eerste Zwolsche Autogarage” B.J. Schurink gesloopt. Het bestond uit een 19e-eeuws herenhuis en een rond 1900 gebouwd bedrijfsgebouw. De nieuwbouw uit 1975 bestaat uit een groot complex van geschakelde hallen met platte daken, waarop smalle lichtbeuken, eveneens met platte daken, zijn geplaatst. Deze zijn afgewerkt met golfplaten. Ook de dakranden van het lage gedeelte zijn bekleed met golfplaat. Het gebouw heeft veel detailwijzigingen ondergaan en is naderhand aan de noordwestzijde uitgebreid. Aan de Veeralleezijde bevindt zich een modern tankstation met overkapping. Inwendig bezit het complex een aardige ijzeren draagconstructie uit de bouwtijd. Waarde: Indifferent.	0	0	+	0	+	+

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Prinses Julianastraat 64-66 (oudbouw zijde Veerallee)	Voormalig Christelijk Lyceum (nu onderdeel van het Agnietencollege) uit 1925, gebouwd naar ontwerp van het bekende architectenbureau Meijerink (M. Meijerink) in zakelijk-traditionele en rationele trant. Kort na de bouw vergroot. De brede symmetrisch opgezette voorgevel heeft een middenrisaliet en hoekrisalieten met steekkappen. Aan de Veerallee een authentiek hekwerk. Waarde: Hoog. Het gebouw is beschermd als gemeentelijk monument.	++	++	++	++	++	++
	Rieteweg 4-4a **Ensemble Veemarkt**	De IJsselhallen vormen de moderne variant van het vroegere Veemarktcomplex, dat grotendeels een voorziening in de open lucht was. In 1962 werd naar ontwerp van Openbare Werken van de gemeente Zwolle reeds een deel van de bestaande bebouwing vernieuwd. Van het oude complex bleven in de loop van de hierop volgende jaren geen (in het zicht liggende) bouwdelen bewaard. Ter plekke van het in de jaren 30 gebouwde "openlucht" Veemarktcomplex werd in 1972 gestart met de bouw van een overdekte accommodatie, de IJsselhal, tevens bestemd voor grote (sport)evenementen. De eerste, nog bestaande hal, is een ontwerp van G.B. Kalkman en bestaat een groot rechthoekig bouwvolume met gemetselde gevels en een wijds opgezette constructie van in het maaiveld gefundeerde gebogen gelamineerde houten spanten. De ondereinden van de boogconstructie gaan schuil in de smalle zijbeuken van de hal, maar zijn bij de diverse inspringende halingangen zichtbaar. De lange reeks boogspanten draagt de imposante gebogen kap, waarin doorlopende lichtarmaturen zijn opgenomen. Deze eerste IJsselhal is een typologisch en constructief markant voorbeeld van grootschalige veiling- en evenementenhalarchitectuur uit de periode rond 1970. Een vermoedelijk eveneens uit deze periode daterend kantoorgebouw met zaagtandgevel is door latere wijzigingen nog al aangetast. In 1985 werd het complex uitgebreid met de Meerhal. In 1990 zijn de Aahal en de Diezehal toegevoegd en in 1994 zijn nog twee congreszalen aan het complex toegevoegd. In het bijzonder de eerste hal uit 1972 heeft cultuurhistorische waarde. Waarde: Hoog (IJsselhal uit 1972), Waarde: Basis (overige hallen)	+	++	++	+	++	+
								

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
								
	Veemarkt 21-1 t/m 21-81 **Ensemble** **Veemarkt**	Het oorspronkelijke kantoorgebouw van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV), gerealiseerd door de Rijksgebouwendienst, dateert uit 1964-1965. Recentelijk is het getransformeerd tot appartementengebouw tbv studentenhuis-vesting, waarbij de oorspronkelijke verschijningsvorm behouden is gebleven. Het functionalistisch vormgegeven gebouw wordt gekenmerkt door een ingetogen opzet, met vier trappenhuizen. Opvallend zijn de borstweringen met decoratieve beplating. Het object is van historisch belang voor de ontwikkelingsgeschiedenis in de Kamperpoort in de tweede helft van de 20ste eeuw. Historische waarde in relatie tot de geschiedenis van de Zwolse veemarkt. Door zijn schaal en typologie wordt evenwel afgeweken van de voor dit gebied karakteristieke historische bebouwing. Vernieuwde toegangsportalen. Waarde: Positief.	+	++	++	+	+	+
	Veemarkt 22 **Ensemble** **Veemarkt**	In 1970-1971 gebouwd bedrijfspand met bovenwoning, onderdeel van het bebouwingslint langs de Veemarkt. Op de begane grond bevatte het een viswinkel (links) en een grote werkplaats rechts, met aansluitend een grote diepvriescel en een dubbele garage. Opdrachtgever was vishandelaar G. Timmerman. Ontwerp van architectenbureau A. Dekker uit Heerde. Vormgegeven in eenvoudige shakehandsachtige trant, twee bouwlagen en een met pannen gedekt dwars zadeldak met dakkapellen. Voorgevel met pui en entree onder luifel en een blind gedeelte met bovenlichten. Op de verdiepingen een brede vensterstrook met gemetselde dammetjes en beplate doorlopende borstweringen. Waarde: Basis.	+	+	+	+	0	0

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Veemarkt 24-24a, 25-25abc, 26 **Ensemble** **Veemarkt**	Ook: Grote Baan 47. Het betreft het voormalige Hotel Derboven, één van de horecapanden langs de noordzijde van de Veemarkt. Architect J.D.C. Krook leverde het ontwerp voor dit uit 1931 daterende gebouw, dat tegelijk met de aanleg van de nieuwe veemarkt ontstond. Het zakelijk-traditioneel uitgevoerde pand telt twee bouwlagen en heeft een roodgedekt pannendak met een breed overstek. Ondanks latere wijzigingen bleef het authentieke karakter goed herkenbaar. Bijzonder element aan de voorzijde is de uitgebouwde betonnen kolomstructuur met balkongalerij. Beneden zijn de restaurantzalen nog herkenbaar, Van cultuurhistorisch belang als een verwijzing naar de vroegere veemarktactiviteiten in de Kamperpoort. Markante en in het oog vallende ligging op hoek Grote Baan. Typologisch interessant. Waarde: Hoog.	++	++	++	+	+	++
								
	Veemarkt 27 **Ensemble** **Veemarkt**	De Zwolse architecten M. en H. Meijerink ontwierpen dit vrml. café-restaurant in 1931, tegelijk met de woning op nr. 28 en een aan de Grote Baan gelegen veestalling. Het op de hoek van de Grote Baan gelegen pand telt twee bouwlagen en heeft een met rode pannen gedekt zadeldak met houten overstek. Ontwerp in een sobere zakelijk-traditionele trant. In de loop van de tijd is de detaillering gewijzigd. Als onderdeel van een reeks (vrml.) horecapanden die tegelijk met de aanleg van de nieuwe veemarkt (1931) ontstonden, vertegenwoordigt het bouwwerk stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarden. Markante hoekligging. Waarde: Hoog.	++	+	++	+	+	++

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
								
	Veemarkt 28 **Ensemble** **Veemarkt**	M. en H. Meijerink ontwierpen dit pand, een café met bovenwoning, als onderdeel van het vanuit één opzet ontstane complex, waartoe ook de bebouwing aan de Veemarkt 27 en de daarachter gelegen veestalling aan de Grote Baan behoren. Het vrijstaande pand is uitgevoerd in een zakelijk-traditionele stijl en telt twee bouwlagen en een hoog zadeldak met rode pannendekking, als enige met de nokrichting haaks op de Veemarkt.. In de loop van de tijd onderging de detaillering een aantal wijzigingen, maar de vroegere horecafunctie is aan de onderpui nog goed afleesbaar. De deels afgeplate bovenlichten bevatten restanten glas-in-lood. Als onderdeel van een reeks panden die tegelijk met de aanleg van de nieuwe veemarkt (1931) ontstonden, vertegenwoordigt het pand stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarden. Waarde: Hoog.	++	+	++	+	+	++
	Veemarkt 29, 29 L1 t/m 29 L4 **Ensemble** **Veemarkt**	Klein complex van vier parallel aan elkaar gelegen rechthoekige veehallen met zadeldaken, gedekt met golfplaten. De in baksteen gemetselde gevels zijn grijs geverfd. Iedere hal bezit in de voorgevel een grote gevelopening met roldeur (niet oorspronkelijk), en flankerende kleine vensters. Alleen de rechter hal heeft nog een dubbele houten deur met bovenlichten. De topgevels zijn met hout bekleed. Het veehallencomplex dateert uit omstreeks 1980 (bagviewer geeft 1983). De architectuurhistorische waarde is gering. Wel is er sprake van enige ensemblewaarde en historische waarde als herinnering aan de Zwolse Veemarkt. Waarde: Basis.	+	+	+	0	0	+

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Veemarkt 34 **Ensemble** **Veemarkt**	In 1931 in opdracht van dhr. G. Hetebrij gebouwd (vrml.) café met bovenwoning, naar een ontwerp van het architectenbureau van de Gebr. Boxman uit Zwolle. Het op een straathoek gelegen vrijstaande pand is uitgevoerd in een sobere en zakelijk-traditionele trant, en telt twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een met rode pannen gedekt zadeldak. In de loop van de tijd onderging het bouwwerk een aantal detailwijzigingen, maar de oorspronkelijke horecafunctie is aan de pui nog goed afleesbaar. Mogelijke bevinden zich nog originele details achter de afplatingen van de bovenlichten. Als onderdeel van een reeks (horeca) panden die tegelijk met de aanleg van de nieuwe veemarkt (1931) ontstonden, vertegenwoordigt het object stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarden. Waarde: Positief.	+	+	++	+	+	+
	Veemarkt 35-40	Voormalig schoolgebouw uit 1930, naar een ontwerp van de Zwolse stadsarchitect L. Krook. Het bouwwerk is uitgevoerd in een zakelijke trant, met late invloed van de Amsterdamse School. De naar onderwijzer W.A. Elberts genoemde school (v/h School XII) herbergt nu de depotruimte Archeologie van de gemeente Zwolle. Gewijzigde detaillering (kunststof), maar in de hoofdvorm bleef het authentieke karakter goed herkenbaar. Architectuurhistorische waarde als een karakteristiek voorbeeld van schoolarchitectuur uit het interbellum. Van cultuurhistorisch belang door de verwijzing naar de historische ontwikkelingen in de Kamperpoort. Waarde: Hoog. Het pand is beschermd als gemeentelijk monument.	+	++	++	+	++	+
	Willemskade 2 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Vermoedelijk uit 1907 daterend woonhuis, in de trant van een klein herenhuis, in traditionele stijl met elementen uit de neorenaissance. Het pand heeft twee bouwlagen en een schilddak met vernieuwde pannendekking. De bakstenen gevels zijn verlevendigd met wit geverfde gepleisterde speklagen. De drie vensterassen brede voorgevel heeft een lijst met siermetselwerk en gevelopeningen met markante decoratieve ontlastingsbogen (beneden met sgraffito). De detaillering is gaaf behouden gebleven. Markante en in het oog vallende ligging binnen de aaneengesloten historische gevelwand. Van cultuurhistorisch belang als een verwijzing naar de historische ontwikkelingen langs de vroegere Beestenmarkt (Willemskade en Harm Smeengekade. Waarde: Hoog.	++	++	+	++	+	+

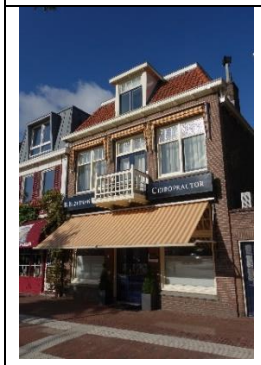
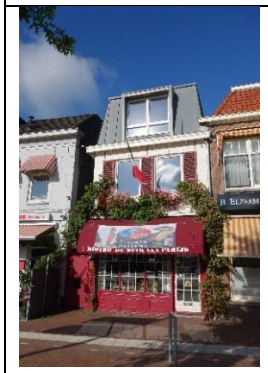
FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Willemskade 3-3a-3g **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Twee kleinschalige, thans tot één adres samengevoegde voormalige bedrijfs(winkel, horeca)panden met bovenwoningen, in sobere traditionele trant. Het rechter bouwdeel heeft twee bouwlagen en een dwars zadeldak, het linker twee bouwlagen en een zolderverdieping, aan de voorzijde afgesloten door een lessenaarsdak. De daken met rode tuiles du Nord. De voorgevels, beide lijstgevels, zijn wit gepleisterd. Het linker pand bezit op de verdieping een hangend erkertje. Details van vensters en puien zijn gewijzigd of volledig gemoderniseerd. Onderdeel van de aaneengesloten historische gevelwand langs de Willemskade. Waarde: Basis.	++	+	+	0	0	0
	Willemskade 5-5a **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	In de as van het wegtracé van de Emmawijk gelegen tweelaags pand met een afgeplat omlopend schilddak met rode pannendekking. Dit object dateert uit circa 1915. Nadat er aanvankelijk een koffiehuis annex café was gevestigd, kwam hier in 1932 een kruidenierszaak. Karakteristieke traditionalistische opzet met een sierbalkon en bovenlichten met roedenverdeling. Van architectuurhistorisch belang als een zowel in de hoofdvorm als de detaillering overwegend gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een horeca-/ winkelpand met bovenwoning. Markante en in het oog vallende ligging binnen de aaneengesloten historische gevelwand van de Willemskade. Van cultuurhistorisch belang als een verwijzing naar de historische ontwikkelingen langs de vroegere Beestenmarkt (Willemskade en Harm Smeengekade). Waarde: Hoog.	++	+	++	++	+	+
	Willemskade 6-6a **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Tweelaags pand met hoog omlopend afgeplat schilddak met zinken dekking. Vermoedelijk rond 2000 ingrijpend verbouwd winkel- of horecapand uit circa 1900. De gevelindeling van de bovengevel bleef intact; hier zijn ook nog oude muurankers en de strekken met geboorte- en sluitstenen boven de gevelopeningen herkenbaar. Onderdeel van de aaneengesloten historische gevelwand langs de Willemskade. Waarde: Indifferent.	++	+	0	0	0	0

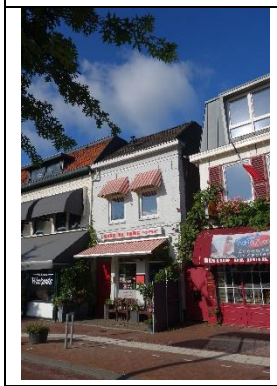
FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Willemskade 7 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Tweelaags pand met deels omlopend afgeplat schilddak met vernieuwde pannendekking. Het als winkel- of horecapand met bovenwoning gebouwde pand dateert van circa 1900. Onder andere resteren de oorspronkelijke hoofdvorm, de (naderhand geverfde) voorgevel met lijst en de pui opzet met indeling en omlijsting; details deels gewijzigd. Onderdeel van de aaneengesloten historische gevelwand langs de Willemskade. Waarde: Basis.	++	+	+	+	0	0
	Willemskade 8, 8a-8b **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Drielaags horecapand met bovenwoning; de bovenste bouwlaag sluit aan de voorzijde af met een lessenaarsdak met dakkapel en dekking van rode pannen. Het pand werd rond 1900 gebouwd in traditionele trant. De voorgevel sluit af met een bakstenen rollaag en een overstekende houten goot. De pui gaat schuil achter een recente horecaserre, op de verdieping zijn er vijf vensters met gewijzigde details; links een brede doorgang naar het achtererf. Onderdeel van de aaneengesloten historische gevelwand langs de Willemskade. Waarde: Basis.	++	+	+	0	0	0
	Willemskade 9-9.1 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Ruim opgezet, in oorsprong dubbel herenhuis uit circa 1870, uitgevoerd in een eclectische stijl. Karakteristiek voor dit tweelaags pand met schilddak zijn de witgepleisterde gevels met diverse sierdetails. Markant balkon op gietijzeren kolommen en voorzien van een rijk gedetailleerd ijzeren balkonhek. Ondanks enkele detailwijzigingen vrij gaaf bewaarde gebleven. Van architectuurhistorisch en typologisch belang. Markant en in het oog vallend onderdeel binnen de aaneengesloten historische gevelwand van de Willemskade, aan de overzijde van de Emmawijk. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van welgestelden. Waarde: Hoog. Het pand is beschermd als gemeentelijk monument.	++	++	+	++	++	++

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Willemskade 10 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Halfvrijstaand herenhuis uit circa 1870. Het pand telt twee bouwlagen en heeft een afgeplat omlopend schilddak met vernieuwde pannendekking. Karakteristiek voor dit eclectisch vormgegeven ontwerp zijn de gepleisterde gevels en de van sierkuiven voorziene omlijste gevelopeningen. Ondanks detailwijzingen (voordeur, ramen, dakbedekking) is het authentieke karakter goed behouden gebleven. Als een eclectisch vormgegeven villa vertegenwoordigt het ontwerp architectuurhistorische waarde. Van stedenbouwkundig belang als een markant onderdeel van de uit herenhuizen en villa's bestaande historische gevelwand van de Willemskade. Van cultuurhistorisch belang als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën omtrent de huisvesting van welgestelden. Waarde: Hoog.	++	++	+	++	++	+
	Willemskade 11-12-13 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Uit circa 1885 daterend driedubbel herenhuis, dat deel uitmaakt van een historische gevelwand. De woningen van ongelijke grootte tellen twee bouwlagen en hebben een schilddak met pannendekking. Karakteristieke opzet met lijstgevels, getoogde vensters en lisenen die in blokverband zijn gepleisterd. Zowel in de hoofdvorm als in de detaillering is het pand overwegend gaaf bewaard gebleven, waardoor er sprake is van architectuurhistorische waarde. Van stedenbouwkundig belang als een wezenlijk en markant onderdeel van de uit herenhuizen bestaande historische gevelwand langs de Willemskade, aan de rand van de Kamperpoort. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede klasse. Waarde: Hoog.	++	++	+	++	+	+
	Willemskade 14 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Herenhuis uit omstreeks 1885, als onderdeel van een historische gevelwand. Het vier assen brede bouwwerk telt drie bouwlagen en heeft een schilddak met pannendekking. Karakteristieke opzet in neorenaissance-trant, met speklagen en een hoofdgestel. De gevel is later overgeverfd. Raamdetails deels gewijzigd, maar overigens redelijk goed bewaard gebleven. Van stedenbouwkundig belang als onderdeel van een uit herenhuizen bestaande historische gevelwand. Langs de Willemskade, aan de rand van de Kamperpoort. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede klasse. Waarde: Hoog.	++	++	+	+	+	+

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Willemskade 15 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Herenhuis uit omstreeks 1885, als onderdeel van een historische gevelwand. Het bouwwerk telt drie bouwlagen en heeft een schilddak met pannendekking. Karakteristieke opzet in neorenaissance-trant, met speklagen en een rijk gelede ingangspartij. Boven de vensters in eerste en tweede bouwlaag gemetselde hanekammen met gepleisterde geboorte- en sluitstenen. Het zowel in de hoofdvorm als de detaillering overwegend gaaf bewaard gebleven pand vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde als een historiserend vormgegeven herenhuis. Van stedenbouwkundig belang als onderdeel van de herenhuizen bestaande historische gevelwand van de Willemkade. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede klasse. Waarde: Hoog.	++	++	+	++	+	+
	Willemskade 16 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Herenhuis uit omstreeks 1895, als onderdeel van een historische gevelwand. Het symmetrisch vormgegeven bouwwerk telt twee bouwlagen en heeft een plat dak, deels met een schuin voorschild. Karakteristieke opzet in neorenaissance-trant, met een middenrisaliet met topgevel en onder korfbogen gevatte vensters. Het op enkele details na gaaf bewaard gebleven pand heeft hoogwaardige esthetische kwaliteiten en vertegenwoordigt architectuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van een historiserend vormgegeven herenhuis. Van stedenbouwkundig belang als onderdeel van de uit herenhuizen bestaande historische gevelwand van de Willemskade. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede klasse. Waarde: Hoog. Het pand is beschermd als gemeentelijk monument.	++	++	+	++	++	++
	Willemskade 17-18 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	De bekende Zwolse architect G.G. Post ontwierp dit dubbele herenhuis in 1905. Het bouwwerk telt twee bouwlagen en heeft een afgeplat omlopend schilddak. Het is karakteristiek voor de overgangsarchitectuur rond 1900, met traditionele details en invloed van de Jugendstil. Levendige opzet met portieken, inpandige balkons, erkers en topgevels. De kleurige tegeltableaus zijn van de Harlinger keramiekfabriek van de firma Van Hulst. Het bouwwerk vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en geeft een goed beeld van het oeuvre van architect Post. Van stedenbouwkundig belang als markant onderdeel van de historische gevelwand van de Willemskade. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede klasse. Waarde: Hoog. Het pand is beschermd als gemeentelijk monument.	++	++	+	++	++	++

FOTO	ADRES	KARAKTERISTIEK	WAARDERING					
			1	2	3	4	5	6
	Willemskade 19, 19a, 20, 21 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Zie ook: Emmastraat 2. In 1927-1928 in opdracht van P.J. Bos gebouwd driedubbel herenhuis, vermoedelijk ontworpen door de firma H.J. Teunis & Zonen. De woningen hebben twee bouwlagen en een gezamenlijk afgeplat omlopend schilddak met pannendekking. Het zakelijk-traditioneel vormgegeven ontwerp wordt gekenmerkt door een afwisseling van erkers, balkons en topgevels. Zowel in de hoofdvorm als de detaillering bleef het authentieke karakter goed behouden. Van architectuurhistorisch belang als voorbeeld van projectmatige herenhuisbouw uit het interbellum. Van stedenbouwkundig belang als markant onderdeel van de historische gevelwand van de Willemskade. Cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van de contemporaine ideeën over de huisvesting van de gegoede klasse. Waarde: Hoog.	++	++	+	+	++	++
	Willemskade 26-27-28 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	G.B. Broekema ontwierp in 1906 dit driedubbele herenhuis, dat karakteristiek is voor de toenmalige overgangsarchitectuur. Het bouwwerk telt twee bouwlagen en heeft een plat dak met omlopende schilddaken. Levendige en kleurrijke opzet, met een afwisseling van topgevels, balkons en een toren. Het ontwerp vertegenwoordigt hoogwaardige esthetische kwaliteiten en is van architectuurhistorisch belang. Wezenlijk onderdeel van de uit herenhuizen en villa's bestaande aaneengesloten gevelwand van de Willemskade. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de contemporaine ideeën over huisvesting van de gegoede klasse. Waarde: Hoog. Het pand is beschermd als gemeentelijk monument.	++	++	++	++	++	++
	Willemskade 29-30 **Ensemble** **Willemskade-Emmastraat**	Uit circa 1905 daterende dubbele villa, vermoedelijk naar een ontwerp van G.G. Post of G.B. Broekema. Het pand telt twee bouwlagen en een afgeplat omlopend schilddak. Het ontwerp is karakteristiek voor de overgangsarchitectuur rond 1900, met traditionele motieven en invloed van de Jugendstil. Levendige opzet met stenen serres en overhuifde balkons. Van architectuurhistorisch belang als een goed bewaard gebleven voorbeeld van vroeg 20ste-eeuwse villabouw. Markant en in het oog vallend element binnen de reeks villa's en herenhuizen langs de aan de Willemskade. Van cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de contemporaine ideeën over huisvesting van de gegoede klasse. Waarde: Hoog. Het pand is beschermd als gemeentelijk monument.	++	++	++	+	++	++

VEEMARKT TE ZWOLLE.

5 SYNTHESE: VERHAALLIJNEN

5.1 PRESTEDELIJK, TOT CIRCA 1850

Uit de pre-stedelijke periode zijn in het stratenpatroon in het projectgebied relicten van de toenmalige infrastructuur bewaard gebleven. De oudst herkenbare structuur is die van de Harm Smeengekade en Willemskade, die een herinnering is aan een al in de zestiende eeuw aanwezige wegstructuur ten zuiden van (en haaks op) de noordelijk gelegen Hoogstraat.

In de zeventiende eeuw is de bestaande structuur ten zuiden van de Hoogstraat ter plekke van het tracé van de Grote Baan uitgebreid met een haaks op deze straat aansluitende weg, die aan de zuidzijde doorloopt tot een pad, waarin het verloop van de huidige Veemarkt en de Kleine Voort herkend kan worden. Van de verkavelingsstructuren uit de zeventiende en achttiende eeuw zijn in het projectgebied nauwelijks sporen behouden gebleven.

In het begin van de negentiende eeuw was de hoofdas in het Kamperpoortgebied, de Hoogstraat, inmiddels ontwikkeld tot een redelijk dicht bebouwingslint. Ook langs de stadsgracht begon zich aaneengesloten bebouwing te ontwikkelen.

5.2 WONEN EN WERKEN LANGS DE WILLEMSKADE

Ensemble Willemskade - Emmastraat

De kade langs de stadsgracht (o.a. Beestenmarkt, later Harm Smeengekade, Willemskade) kreeg vanaf het begin van de negentiende eeuw steeds intensievere lintbebouwing. Er ontstond een stedelijke bebouwingswand met dicht opeenstaande huizen, werkplaatsen, bedrijfjes, horecagelegenheden en winkels. Een deel van deze in oorsprong vroeg-negentiende-eeuwse kadewand bevindt zich binnen het projectgebied. Het leeuwendeel van de bebouwing dateert uit de tweede helft van de negentiende en de vroege twintigste eeuw, maar het is niet ondenkbaar dat sommige huizen een nog wat oudere oorsprong hebben. Karakteristiek zijn enkele smalle stegen en doorgangen naar achtererven. Naar het zuiden toe krijgt de bebouwing een uitgesproken representatief karakter en bestaat ze uit forse (geschakelde) herenhuizen. Zie ook verhaallijn “Representatief wonen”.

5.3 REPRESENTATIEF WONEN

Ensemble Willemskade - Emmastraat

Langs de zuidrand van de Zwolse vestinggracht ontwikkelde zich in de tweede helft van de negentiende eeuw een representatieve woonbuurt, die vanaf circa 1900 zijn vervolg kreeg in de planmatige villabouw ten westen van de verlegde Willemsvaart. Rond 1900-1910 was er volop bouwbedrijvigheid langs de vaart (Willemskade, noordelijke deel Veerallee) en een aantal haaks daarop geprojecteerde nieuwe straten, zoals de binnen het projectgebied gelegen Emmastaat, en de zuidelijker gelegen Koningin Wilhelminastraat en de Prins Hendrikstraat. Binnen het projectgebied is een substantieel deel van deze representatieve woonbuurt met grote, rijk gedecoreerde villa's en herenhuizen uit de periode rond 1900 goed behouden gebleven.

5.4 DE NIEUWE VEEMARKT

Ensemble Veemarkt

De in het begin van de jaren 30 gerealiseerde "Nieuwe Veemarkt" en de daarop volgende bouw van het slachthuiscomplex betekende een compleet nieuwe invulling van het gebied tussen de Lijnbaan en het spoor naar Kampen, met uitzondering van de bebouwingsrand langs de Willemskade en de Emmastraat. Het grote rechthoekige terrein, waarvan het noordelijk deel in gebruik was als Veemarkt en het zuidelijke voor het slachthuis is in contouren nog herkenbaar. Van de oorspronkelijke vooroorlogse bebouwing en inrichting van het Veemarktterrein resteert niets, maar wel bleef de in 1972 nieuw gebouwde IJsselhal intact. In deze hal heeft nog volop veehandel plaats gevonden. In het bijzonder de straat Veemarkt, langs de noordzijde van het terrein, werd bebouwd met allerlei op de veemarktfunctie gerichte functies, zoals horecagelegenheden, stalgebouwen en het in 1964-1965 gebouwd kantoorgebouw van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (TVV). Aan het zuidoostelijke deel van de Veemarkt werd in 1948 het Laboratorium van de Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren gebouwd (inmiddels verdwenen).

In de opzet van de infrastructuur, de contouren van het oorspronkelijke veemarkt- en slachthuisterrein, de horecastraat langs de noordzijde, en in de aanwezigheid van de eerste overdekte gesloten veehal, de diverse horecapanden uit de jaren 1930-1935 en het gebouw van de RVV is de herinnering aan de Zwolse veemarkt nog goed afleesbaar gebleven.

5.5 GROOTSCHALIGE (INFRA)STRUCTUREN

A28, Kamperweg, Veerallee, etc.

In de tweede helft van de twintigste eeuw vonden grote ingrepen plaats in de infrastructuur rond Zwolle. De aanleg van de A28 sloot de stad aan op het nationale snelwegennet, maar had ook een grote impact op het bestaande stedelijk weefsel en de visie op de nieuw aan te leggen uitbreidingswijken. Ook bestaande verkeersstructuren binnen de stad werden aangepast om het toenemende auto- en vrachtverkeer een plek te geven en om de binnenstad en andere wijken beter te ontsluiten. In het projectgebied zijn verschillende voorbeelden van deze moderniseringen te zien. Aan de noordwestzijde werd het Kamperpoortgebied in de jaren 50 doorsneden door een nieuwe doorgaande weg, die later zou worden uitgebouwd tot de drukke A28. In de jaren 70 kreeg de snelweg nieuwe op- en afritten ter hoogte van het binnenstadsgebied. In samenhang moest de Katerdijk geschikt worden gemaakt als ruime toegang tot de binnenstad. Langs de afrit kwam na sloop van het oude fabriekscomplex van de Koninklijke Nederlandse Viltzeil-, Was- en Leerdoekfabriek De Vogel van Calcar N.V. een langgerekte zone beschikbaar als locatie voor drie grootschalige kantoorgebouwen, waaronder het kantoorcomplex Kamperpoort en het nieuwe hoofdkantoor van Wehkamp. Aan de zuidzijde van de Kamperpoort kwamen aan weerszijden van het spoor naar Kampen belangrijke lokale verkeerswegen tot stand (Kamperweg, Julianastraat). De Kamperweg was van belang voor de goede bereikbaarheid van de Zwolse Veemarkt en het Slachthuis. In de tweede helft van de vorige eeuw nam de betekenis van de Veerallee als uitvalsweg richting IJsselbrug en later ook de oprit naar de snelweg snel toe. Niet alleen werd de weg flink verbreed, ook de entree vanuit het singelgebied werd ingrijpend aangepast door demping van het noordelijke deel van de Willemsvaart en verbreding van de hier liggende kades tot verkeersweg.

6 CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

6.1 CULTUURHISTORISCHE WAARDEN: ALGEMEEN

Het projectgebied vormt in de eerste plaats het zuidelijke deel van de wijk Kamperpoort, een wijk met een rijke en voor Zwolle bijzondere historie. Verschillende fasen uit de boeiende ontwikkelingsgeschiedenis van dit stadsdeel zijn nog aan allerlei structuren en in de bebouwing afleesbaar. In het recente verleden hebben delen van het gebied echter een grote transformatie ondergaan.

Stadsontwikkeling
Ook binnen het projectgebied is de complexe en gelaagde geschiedenis, ondanks recente ingrepen, nog afleesbaar. Naast summiere relicten uit de prestedelijke periode, in de vorm van oude structuurlijnen, is het vooral de periode vanaf de late negentiende eeuw die zijn sporen heeft nagelaten. Zo wordt het verhaal vertelt van de jongere ontwikkelingen in het voorstadsgebied langs de Hoogstraat. Het ontstaan van de representatieve singel- en kadebebouwing en de aanleg van de Emmastraat met zijn monumentale herenhuizen kenmerken de expansie van Zwolle in de negentiende en vroege twintigste eeuw, toen de stad op steeds grotere schaal buiten de stadswallen trad.

De historische schoolgebouwen aan de Veemarkt, de Burgemeester Vos de Waelstraat en de Veerallee (Prinses Julianastraat) illustreren de verdere uitleg van de stad en de uitbreiding van de onderwijsvoorzieningen in het interbellum, in relatie tot de nieuwe woonbuurten in de Kamperpoort en de Veerallee.

Veemarkt
De geschiedenis van de vermaarde Zwolse veemarkt (vanaf circa 1930) leeft voort in het centrale deel van het projectgebied. Hier bevindt zich het in de contouren behouden gebleven Veemarkt- en Slachthuisterrein, waarop in het bijzonder de IJsselhal nog resteert uit de late fase van de Veemarktgeschiedenis. Daarnaast bevindt zich langs de noordzijde van het terrein nog een rij voormalige horecagelegenheden, veestallingen en het kantoorgebouw van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV). Het vroegere laboratorium van de Provinciale gezondheidsdienst voor Dieren stond tot voor kort nog aan de oostzijde van het terrein. Het in 1935 gestichte omvangrijke slachthuiscomplex langs de Rieteweg is volledig van de kaart verdwenen. Terrein en bebouwing zijn herinneringen aan de tijd, dat Zwolle de spil vormde in de veehandel in oostelijk Nederland.

Verkeer
Grote verkeersstructuren als de A28, de Rieteweg en de verbrede Willemskade (ter plekke van de gedempte Willemsvaart) zijn kenmerkend voor de grootschalige moderniseringen in de infrastructuur in de tweede helft van de vorige eeuw.

Relicten
Van de lange en rijke historie in het projectgebied zijn allerlei relicten en structuren behouden gebleven: naast elkaar in duidelijk te onderscheiden ensembles, deels ook met elkaar verweven, doordat oudere structuren

binnen nieuwe ontwikkelingen werden ingepast. Voor een deel is de historische component door de vele recente ontwikkelingen, sloop en nieuwbouw gefragmenteerd geraakt. In het bijzonder geldt dit voor het Veemarkt- en Slachthuisterrein, dat uitgezonderd secundaire horecabebouwing langs de noordrand alle oorspronkelijke bebouwing uit de jaren 30 is verloren.
De belangrijke cultuurhistorische aspecten worden in het onderstaande nader geduid en gewaardeerd.

6.2 WAARDEVOLLE ENSEMBLES

Het projectgebied heeft historische betekenis vanwege de complexe en de op onderdelen nog goed leesbare ontwikkelingsgeschiedenis vanaf het einde van de negentiende eeuw. Oudere fasen zijn gefragmenteerd herkenbaar in enkele prestedelijke structuurlijnen.

De **historische gelaagdheid** uit zich onder meer in de aanwezigheid van interessante ruimtelijke structuren, waarin enkele markante historische ensembles zijn te onderscheiden, elk herinnerend aan een belangrijke fase in de ruimtelijke en functionele ontwikkeling van Zwolle. Tezamen vertellen deze ensembles het verhaal van het projectgebied:

Representatief wonen aan de Willemskade en Emmastraat
Het betreft een kleinschalige stadsuitbreiding uit de late negentiende en vroege twintigste met de uitstraling van een lommerrijke, representatieve woonwijk, in feite het noordelijke deel van de stadsuitbreiding die vanaf circa 1900 in zuidwestelijke richting langs de Veerallee tot stand kwam.

Historisch ensemble Willemskade – Emmastraat.

De oude Willemskade, die was aangelegd op een veel oudere, in wezen laatmiddeleeuwse wegstructuur, raakte vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw bebouwd met een vrijwel aaneengesloten rij representatieve herenhuizen en andere panden, deels met gebruikmaking van een oudere verkavelingstructuur. Hier en daar resteren stegen en doorgangen die de achtererven ontsloten. Het kadebuurtje werd rond 1905 uitgebreid met grote nieuwe huizen aan de Willemskade en de nieuw aangelegde Emmastraat. De historische herenhuisbebouwing bleef volledig bewaard, maar de imposante Industrie- en Huishoudschool aan de Emmastraat is gesloopt. Oorspronkelijk werd het stadsbeeld hier mede bepaald door de aanwezigheid van de Willemsvaart. De herenhuizen hadden de functie van een representatieve singelbebouwing. De Willemsvaart is ter plekke echter uit het stadsgezicht verdwenen.

Dit ensemble heeft vanwege de bijzondere ontwikkelingsgeschiedenis, de gaafheid van structuren en bebouwing en door de aanwezigheid van een hoogwaardige en architectuurhistorisch interessante bebouwing een hoge cultuurhistorische waarde.

De oudbouw van het voormalige Christelijke Lyceum aan de Veerallee maakt in historische zin ook deel uit van de stedenbouwkundige ontwikkeling van het gebied Willemskade-Veerallee, maar het gebouw is van het ensemble aan de Willemskade afgesneden door Kamperweg, spoor en Julianastraat. Wel is het monumentale schoolgebouw onderdeel van het waardevolle bebouwingslint en de wijkrand van de Veerallee.

Waardevolle structuren

- Willemskade, met rooilijn, verkaveling en stegen, Het tracé gaat deels terug op een op zijn minst zestiende-eeuwse wegstructuur.
- Emmastraat, representatieve woonstraat, onderdeel laat negentiende-eeuwse en vroeg twintigste-eeuwse stadsuitbreiding, met laanbeplanting.

Waardevol groen

- Deels karakteristieke / waardevolle (laan)beplanting van Willemskade en Emmastraat.
- Tuinen met hekwerken bij de herenhuizen in het zuidelijke deel van de Willemskade en de herenhuizen in de Emmastraat.
- Enkele solitaire bomen die als waardevol zijn aangemerkt op de Groene Kaart van Zwolle.
-

Waardevolle bebouwing

- Zie de bouwkunstcatalogus in hoofdstuk 4.

Ensemble rond voormalig veemarktterrein

Het gebied van de Zwolse ("Nieuwe") Veemarkt heeft sinds de aanleg in de vroege jaren 1930 en de bouw van het Slachthuiscomplex in 1933 veel veranderingen ondergaan. De inrichting van het terrein zelf werd al in de jaren 30 en voorts in de jaren 60 en 70 aangepast of gemoderniseerd. Later volgden nogmaals grootschalige vernieuwingen en uitbreidingen ten behoeve van de grote evenementenaccommodatie die uit het oude complex is ontwikkeld. Dat betekende uiteindelijk het volledig verdwijnen van de oorspronkelijke bebouwing uit het interbellum. Uit de laatste fase van het veemarktcomplex resteert nog wel de uit 1972 daterende imposante IJsselhal, een markant en waardevol gebouw.
De straat met de naam Veemarkt langs de noordflank van het voormalige veemarktterrein is de drager van een opmerkelijk ensemble gebouwen, dat in functie gericht was op het veemarktgebeuren en daarmee direct herinnert aan de veemarktgeschiedenis: een rij horecagelegenheden uit de jaren 30 (waaronder het Hotel Darboven en enkele café-restaurants), een

veestalling en het grote kantoor van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV) uit 1965. Tevens bevindt zich in de rij een voormalige viswinkel. Het ensemble is echter door de afwezigheid van het oorspronkelijke kerncomplex en sloop van diverse gebouwen langs de Veemarkt wel veranderd. De voormalige horecagebouwen hebben in hun ontstaanstijd en architectonische uitstraling veel verwantschap met de nabijgelegen twee monumentale schoolgebouwen aan respectievelijk de Veemarkt en de Burgemeester Vos de Waelstraat. Tezamen vormen ze een zeer karakteristiek ensemble uit het interbellum.

Het ensemble van voormalig Veemarktterrein en de historische randbebouwing heeft vanwege de bijzondere functionele en ruimtelijke ontwikkelingsgeschiedenis én als tot de verbeelding sprekende herinnering aan de vermaarde Zwolse Veemarkt zeldzaamheidswaarde en een hoge cultuurhistorische waarde.

Waardevolle structuren

- De rechthoekige contour van het voormalige Veemarkt- en Slachthuissterrein.
- Het deels intacte open karakter van het voormalige Veemarkt- en Slachthuisterrein in relatie tot het markante, dicht bebouwde lint langs de Veemarkt.
- Het contrast in maat en schaal van zowel bebouwing als onbebouwde ruimtes tussen het Veemarkt- en Slachthuisterrein en de omliggende woonstraten aan de noord- en oostzijde;
- De straat Veemarkt, deels een prestedelijke structuur, thans nog herkenbaar als de voormalige horecastraat langs het veemarktterrein.

Waardevol groen

- Enkele waardevolle solitaire bomen nabij de voormalige Elbersschool, opgenomen in de Groene Kaart van Zwolle.

Ensemble rond voormalig Veemarktterrein.

Waardevolle bebouwing

- Zie de bouwkunstcatalogus in hoofdstuk 4. In het bijzonder het ensemble rondom de aansluiting van de Grote Baan heeft een hoge cultuurhistorische en ruimtelijke waarde.

Ensemble kantoren Meeuwenlaan

Dit ensemble bestaat uit de reeks van drie grootschalige kantoorpanden in de smalle strook tussen de A28 en de Meeuwenlaan. In de huidige opzet is het ensemble typerend voor de jaren 70, waarin dit soort "representatieve" kantoorlocaties met voor die tijd kenmerkende opzet werden ingericht langs belangrijke bovenlokale infrastructuur. De structuur en de grootschalige kantoorgebouwen markeren de periode van ingrijpende en spraakmakende moderniseringen van de Zwolse infrastructuur en bedrijvigheid in de periode rond 1970. Vooral het hoofdkantoor van Wehkamp springt eruit door de bijzondere opzet, vormgeving en detaillering. Langs de noordwestflank van de kantoren ligt een tegen de afrit van de A28 aansluitende groenvoorziening, een groene buffer met markante dubbele bomenrijen, typerend voor de jaren 70.

Het ensemble heeft vanwege de nog relatief jonge ontstaansgeschiedenis en de latere veranderingen een basis cultuurhistorische waarde.

Waardevolle structuren

- Hoofdkarakteristiek met grootschalige autonome gebouwen in een ruim opgezette groene context;

Waardevol groen

- De groenstructuur met dubbele bomenrijen langs de A28.
- De groene buffer met brede waterpartij en fontein.

Waardevolle bebouwing

- Zie de bouwkunstcatalogus in hoofdstuk 4.

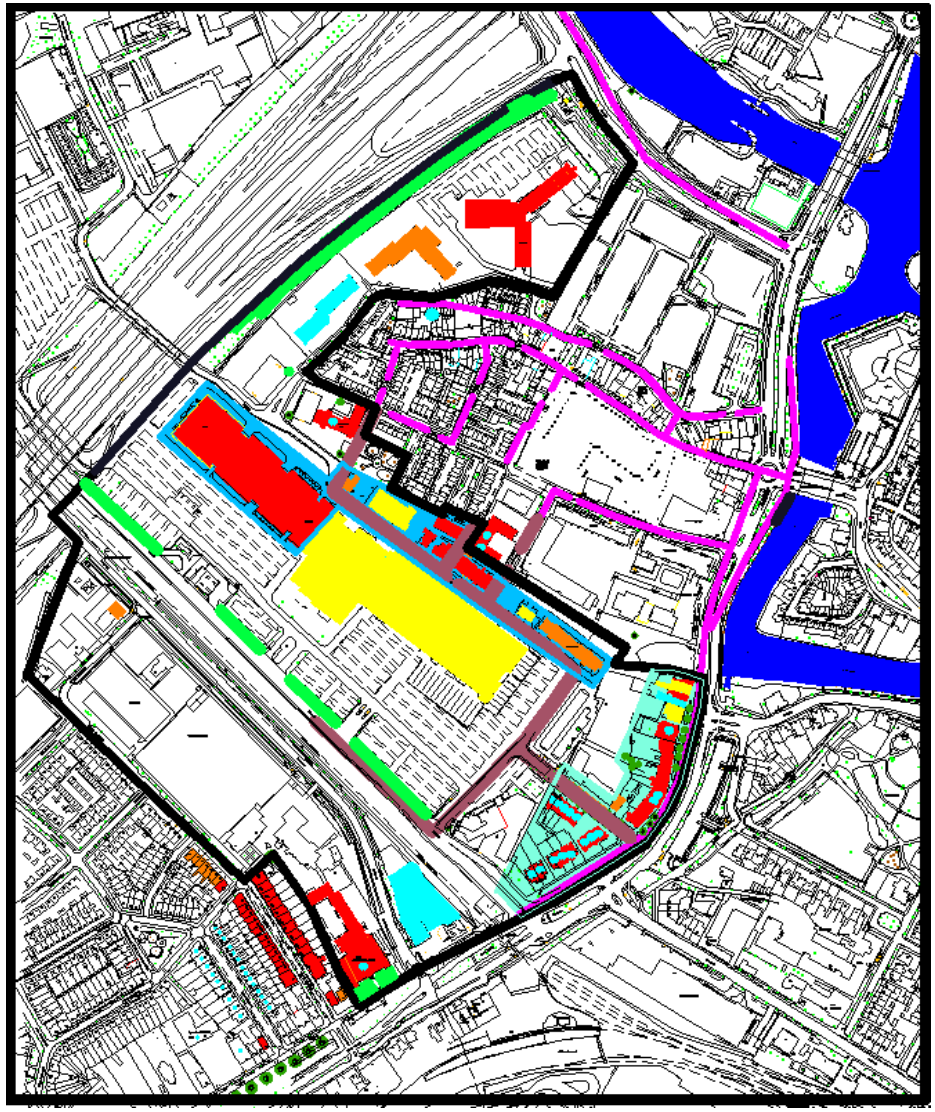

Ensemble kantoren Meeuwenlaan.

Gebiedsdelen met beperkte cultuurhistorische waarde

- Gebied binnen de contour van het vroegere Veemarkt-Slachthuisterrein, volledig nieuw ingericht, met relatief recente bebouwing en beplanting; uitgezonderd de uit 1972 daterende IJsselhal.
- Zone Kamperweg-Koningin Wilhelminastraat en omgeving garagebedrijf aan de Nieuwe Veerallee, uitgezonderd de locatie van het voormalig Christelijk Lyceum (met schoolgebouw) en de bouwlocatie van het garagebedrijf Kwik Fit. Karakteristiek is hier de sterk op de Veerallee gerichte bebouwing, onderdeel van het lange bebouwingslint.

PLANGEBIED IJSSELHALLEN ZWOLLE

N

Cultuurhistorische analyse

Waardenkaart objecten, complexen en structuren

- Hoge cultuurhistorische waarde (beschermde monumenten)
- Positieve cultuurhistorische waarde
- Basis cultuurhistorische waarde
- Indifferente cultuurhistorische waarde, wel in inventarisatie
- Indifferente waarde, niet in inventarisatie
- Grens onderzoeksgebied
- Historische wegstructuur, voor 1850 idem, 1850-1950
- Historisch ensemble Willemskade-Emmastraat
- Historisch ensemble Veemarktgeschiedenis
- Karakteristieke groenstructuur, lijn
- Karakteristieke groenstructuur, vlak
- Waardevolle bomen
- Monumentale bomen
- Historisch water

MONUMENTENADVIESBUREAU

Boven: historisch ensemble Willemskade-Emmastraat. Het voormalige Lyceum aan de Prinses Julianastraat (links beneden) behoort tot de representatieve lintbebouwing langs de Veerallee, in feite de voorzetting van het lint langs de Willemskade.
Rechts: historisch ensemble Veemarkt

A28
Stationsplein
CHIN-IND-REST
SOZING

7 ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF

7.1. INLEIDING

Hoofdstuk 7 bevat vanuit cultuurhistorisch perspectief een serie aanbevelingen en suggesties ten aanzien van het ontwerpplan voor het projectgebied IJsselhallen. Welk erfgoed is de moeite waard om in te passen in het plan, waar liggen eventueel spanningsvelden en welke verhaallijnen in de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied zijn wellicht interessante aanknopingspunten voor visie en ontwerp? Welke kansen zijn er op versterking van de cultuurhistorische kwaliteit?

7.2 VERHAALLIJNEN UIT HET VERLEDEN

Het projectgebied, als onderdeel van de grotere wijk Kamperpoort, heeft een sterke gelaagde geschiedenis, waarin twee grote verhaallijnen uit de Zwolse historie de boventoon voeren: het gebied als onderdeel van de Zwolse stadsontwikkeling en uitbreiding vanaf het einde van de negentiende eeuw en het verhaal van het veemarkt- en slachthuisverleden van stad en regio. Beide thema's zijn nog met aansprekende structuren en gebouwen in het plangebied herkenbaar:

De samenhangende representatieve lintbebouwing langs de Willemskade en Veerallee en de villabebouwing aan de Emmastraat, beide met een lommerrijk karakter, illustreren het eerste thema; de ruimte en de contouren van het vroegere Veemarkt- en Slachthuisterrein, de straat Veemarkt met zijn voormalige horecagelegenheden, stalgebouwen en kantoor van de RVV resteren van het tweede thema. Daarnaast is ook de pleinvormige verbreding bij Willemskade en Harm Smeengekade nog de locatie van de vroegere beestenmarkt, voor de verhuizing naar de nieuwe locatie.
Overigens zijn de genoemde structuren en objecten wat betreft beide thema's in min of meer samenhangende ensembles behouden gebleven.

Beide thema's (verhalen) zijn interessante aanknopingspunten in de planvorming voor transformatie van het gebied. Inpassing van als cultuurhistorisch (zeer)hoogwaardig beoordeelde objecten, ensembles en structuren verdient aanbeveling.

Deze cultuurhistorische analyse richt zich voornamelijk op de ruimtelijke ontwikkeling van het gebied en de aanwezige cultuurhistorische objecten, structuren en karakteristieken. Ten aanzien van de verhaallijnen uit het verleden wordt aanbevolen om ook de *oral history* nader te onderzoeken, te ontsluiten en zo mogelijk als inspiratiebron op te pakken voor nieuwe (ruimtelijke) ontwikkelingen en (programma)initiatieven in het gebied. Door de herinneringen van (oud) buurtbewoners en bezoekers van het Veemarkt- en Slachthuisterrein op te tekenen kunnen de onderscheiden verhaallijnen over de gebruiks- en ontwikkelingsgeschiedenis van de plek verder worden verrijkt. Bovendien ontstaat daarmee meer inzicht in de betekenis die de plek innam in het sociale en economische leven. Bij een *oral history*-project zou ook dankbaar gebruik kunnen worden gemaakt van historische filmopnames, die bijvoorbeeld deel uitmaken van de collectie van het Historisch Centrum Overijssel.

7.3 INSTANDHOUDING EN INPASSING

De gebouwde objecten met een gemeentelijke monumentstatus en welke als cultuurhistorisch waardevol object zijn opgenomen in het bestemmingsplan dienen te worden ingepast. Voor gebouwen, die in de voorliggende analyse aanvullend als van **hoge cultuurhistorische waarde** zijn geduid zouden ook zoveel mogelijk moeten worden ingepast in het ontwerpplan. Voor objecten die een **positieve cultuurhistorische waarde** hebben wordt geadviseerd tot behoud / inpassing van hoofdvormen en karakteristieke onderdelen.
Een **basis cultuurhistorische waarde** geeft geen aanleiding tot aanbevelingen omtrent instandhouding. Behoud is mogelijk maar niet noodzakelijk.
Een **indifferente cultuurhistorische waarde** geeft geen aanleiding tot aanbevelingen omtrent instandhouding. Behoud is mogelijk maar niet noodzakelijk.

Enkele gebouwen in het plangebied onderscheiden zich door hun bijzondere oorspronkelijke functies, schaal, constructieve opzet en vormgeving. In deze kwaliteiten liggen aanknopingspunten en inspiratie voor transformatie en nieuw gebruik. Denk daarbij aan het ook al in het verleden multifunctionele gebruik (markthal, evenementenruimte, restaurant, etc) en bouwconstructieve opzet (segmenten!) van de IJsselhal.

7.4 VERSTERKING

1.
De representatieve woonbuurt is in grote lijnen gaaf gebleven, al heeft het straatbeeld van de Emmastraat geleden door de sloop van de imposante Industrieschool en het recente amoveren van de oude tuinhekken langs het perceel.
Het historische straatbeeld kan worden aangevuld en versterkt met het terugplaatsen van de ijzeren tuinhekken ter hoogte van de nieuwbouw op de plek van de Industriehoudschool en verdere aanvulling van de noordelijke straatwand in noordwestelijke richting, tot aan de voormalige Veemarkt. Bij de toevoeging van een bouwblok zou de karakteristiek van de representatieve woonbuurt vertaald moeten worden naar de stedenbouwkundige opzet en verkaveling, alsmede naar de bebouwingstypologie (m.a.w. herenhuizen op ruime kavels met voortuinen).

Links het historische hekwerk van de Industrie en Huishoudschool nog op zijn plek (circa 2012), thans (rechts) is het hek niet meer aanwezig.

2
Bij de bouw van het Slachthuis rond 1933 is de Emmastraat in noordwestelijke richting doorgetrokken, als scheiding tussen het rond 1930 ingerichte veemarktterrein en het Slachthuis. Deze markante lange lijn bleef aanwezig tot de sloop van het Slachthuis en de herinrichting tot parkeerterrein. De lijn is bepalend geweest voor de inrichting van beide terreinen en kan een goede inspiratie zijn in het nieuwe ontwerp.

3
De lange rij horecagelegenheden met sterk vergelijkbare bouwvolumes en terrasruimte langs de Veemarkt vormde en vormt een sterk samenhangend beeld, een tot de verbeelding sprekende illustratie van het Zwolse veemarktverleden en ruimtelijk, functioneel en typologisch is er zelfs sprake van een lokale zeldzaamheidswaarde. Het ensemble zou sterk winnen aan betekenis door herstel van de als waardevol beoordeelde gebouwen en zorgvuldige inpassing van nieuwe elementen, in hoofdvormen en materialisering geïnspireerd op de oorspronkelijke bebouwing. Wellicht is het mogelijk om horeca terug te brengen in dit ensemble of in ieder geval te zorgen voor functies die verwijzen naar de vroegere levendigheid van deze locatie.

4
Pas een substantiële open ruimte in het hart van het plangebied, bij voorkeur grenzend aan de Veemarkt, als herinnering aan het vroegere veemarktterrein. Via inrichting, kunst of informatievoorziening kan een verwijzing naar de vroegere functie een plek krijgen.

5
Bij eventuele ruimtelijke ontwikkelingen op het voormalige Veemarkt- en Slachthuisterrein zouden de vroegere stedenbouwkundige karakteristieken als inspiratiebron opgepakt kunnen worden voor de nieuwe inrichting. Door de ruimtelijke afbakening, de formele entrees in de vorm van poortgebouwen en de samenhang in architectonische vormgeving van de bebouwing, vormden beide complexen in het verleden stedenbouwkundige eenheden met een herkenbare identiteit. Het verdient aanbeveling om bij ontwikkelingen aan de randen van het Veemarkt- en Slachthuisterrein de overgang naar de omliggende woonstraten te markeren, bijvoorbeeld door bebouwing toe te voegen die evenals de vroegere poortgebouwen door hun architectonische vormgeving stedenbouwkundige accenten vormen. Bebouwing en open ruimtes op het 'binnenterrein' zouden conform de stedenbouwkundige karakteristiek van het voormalige Veemarkt- en Slachthuisterrein een grotere schaal en maat, alsook een meer functionele uitstraling kunnen krijgen.

6.
Aanbevolen wordt om bij een eventuele herontwikkeling in de langgerekte strook tussen de A28 en Meeuwenlaan rekening te houden met het ruimtelijk karakter van deze kantorenzone. Dit karakter wordt bepaald door grootschalige kantoorgebouwen in een representatieve moderne vormgeving, die als autonome eenheden zijn opgenomen in een ruime en groene context. Vooral voor het hoofdkantoor van Wehkamp (hoge cultuurhistorische waarde) geldt bij transformatie en herbestemming dat het behoud van de architectuur en waardevolle ruimtelijke beeld als uitgangpunt moet worden genomen.

7. De strook tussen de Kamperweg en Koningin Wilhelminastraat vormt in de huidige situatie een zone met een periferie-achtig karakter. Met uitzondering van de zuidoostelijke hoek van deze strook (garage en school aan de Veerallee) biedt de gebruiks- en ontwikkelingsgeschiedenis geen bijzondere aanknopingspunten voor ruimtelijk ontwerp. Aanbevolen wordt om bij eventuele herontwikkeling van dit gebied aansluiting te zoeken bij het stedenbouwkundig patroon van de vooroorlogse wijk Veerallee. Nieuwe ruimtelijke invullingen kunnen daarbij geïnspireerd worden op ontwerpprincipes van de Tuinstad-gedachte.

7.5 VERBEELDING

De verschillende verhaallijnen uit deze cultuurhistorische analyse en aanvullingen uit een eventueel onderzoek naar de *oral history* zouden als inspiratiebron opgepakt kunnen worden om in de nieuwe ruimtelijke inrichting verwijzingen naar het verleden op te nemen. Daarbij kan gedacht worden aan kunstzinnige uitingen die uitdrukking geven aan ruimtelijke, sociale en economische aspecten die verbonden zijn aan de geschiedenis van de plek.

Het bijzondere verhaal van het gebied kan ook worden ingezet in promotionele producten ten behoeve van nieuwe gebruikers, bewoners en bezoekers van het gebied. Als voorbeeld noemen we hier de website www.slachthuisterrein.nl die inspirerende verhalen vertelt over het verleden, heden en toekomst van dit gebied in Haarlem.

Veemarkthallen Utrecht (https://www.studioplataan.nl/cpo-veem)

https://mijngelderlandmedia.azureedge.net/beeld/Canons/Nijkerk/Venster_26_Beeld_boeren.jpg?width=1142&height=537&bgcolor=ccc

www.slachthuisterrein.nl

Maxx
Maxx
Maxx
Maxx
Centrum
Station
MaXX
BEDRIJFSMAKELAARS
NZ-313-H

8 BRONNEN EN LITERATUUR

8.1 BRONNEN

Bouwdossiers gemeente Zwolle, in Historisch Centrum Overijssel
Gemeente Zwolle, Secretarie archief (1924-1988), inv. Nr. 2386, 2387, 2388, 2389

8.2 INTERNET

Molendatabase verdwenen molens: www.molendatabase.org (geraadpleegd 9 september 2020)

8.3 LITERATUUR

Clevis, H. (2017): Markten, in: *Zwolle Monumenten Magazine 2017 – Boeren, Burgers en Buitenlui.*

Coster, W. en J. de Jong (2004). *De Veerallee. Een rondgang door de wijk en de tijd.* Zwolle.

Groenhuijzen, M. (2009): *Archeologisch onderzoek Meeuwenlaan* (Gemeente Zwolle - Monumentenzorg en Archeologie), Zwolle.

Hoogstraten, D. van (1999). *Architectuurgids van Zwolle in de 20e eeuw*. Zwolle.

Meijerink-Wijnbeek, A. (2006). *Kamperpoort Zwolle. Dorp in de stad.* Zwolle.

Muffels, J.H.J.G. (1992): *Cultuurhistorisch-landschappelijk onderzoek Stadshagen*, Zwolle.

Noordegraaf, L. (1985): *Atlas van de Nederlandse Marktsteden.* Amsterdam.

Overbeek, M. (2008). *De Zwolse school. Zwolse schoolgebouwen van 1865 tot heden*. Zwolle.

9 BIJLAGEN

9.1 OBJECTENLIJST

Verklaring afkortingen:

GM Gemeentelijk monument
RM Rijksmonument
X Opgenomen in catalogus hoofdstuk 4
- Niet opgenomen in catalogus hoofdstuk 4

Adres	Status	Waardering quickscan	Catalogus
Burgemeester Vos de Waelstraat 2-4	GM	Hoog	x
Emmastraat 1 / Willemskade 24-25	GM	Hoog	x
Emmastraat 3-11a	GM	Hoog	x
Emmastraat 13-27		Indifferent	-
Emmastraat 4-4a		Positief	x
Emmastraat 6-10, 18-28		Indifferent	-
Emmastraat 30-40, 54-74 / Veemarkt		Indifferent	-
Grote Baan 45		Positief	x
Grote Baan zn., veestalling		Hoog	x
Kamperweg 1		Hoog	x
Kamperweg 25		Indifferent	-
Katerdijk 16N1		Basis	x
Koningin Wilhelminastraat 91		Indifferent	-
Koningin Wilhelminastraat 93		Indifferent	-
Koningin Wilhelminastraat 95		Positief	x
Meeuwenlaan 2, 2T1		Hoog	x
Meeuwenlaan 4-4a		Positief	x
Meeuwenlaan 6-8T1		Indifferent	x
Nieuwe Veerallee 10-12		Indifferent	x
Prinses Julianastraat 64-66	GM	Hoog	x
Rieteweg 2-2h		Indifferent	-
Rieteweg 4-4a, IJsselhal 1972		Hoog	x
Rieteweg 6		Indifferent	-
Veemarkt 1-11		Indifferent	-
Veemarkt 20		Indifferent	-
Veemarkt 21-1 t/m 21-81		Positief	x
Veemarkt 22		Basis	x
Veemarkt 24-26		Hoog	x
Veemarkt 27		Hoog	x
Veemarkt 28		Hoog	x
Veemarkt 29, 29L1 t/m 29L4		Basis	x
Veemarkt 34		Positief	x
Veemarkt 35-40	GM	Hoog	x
Willemskade 2		Hoog	x
Willemskade 3-3a-3g		Basis	x
Willemskade 5-5a		Hoog	x
Willemskade 6-6a		Indifferent	x

Willemskade 7		Basis	x
Willemskade 8, 8a-8b		Basis	x
Willemskade 9-9.1	GM	Hoog	x
Willemskade 10		Hoog	x
Willemskade 11-12-13		Hoog	x
Willemskade 14		Hoog	x
Willemskade 15		Hoog	x
Willemskade 16	GM	Hoog	x
Willemskade 17-18	GM	Hoog	x
Willemskade 19, 19a, 20, 21		Hoog	x
Willemskade 24-25	GM	Hoog	x
Willemskade 26-27-28	GM	Hoog	x
Willemskade 29-30	GM	Hoog	x